

Poštnina plačana v gotovini.

PEJNJK XLI.

Ljuban

LJUBLJANSKI
ZVON

LETO 1921

ŠTEV. 11

Vsebina novembrskega zvezka:

1. Miran Jarc: Kraljevič na samotnem gradu	641
2. Ivo Šorli: Zgodbe o nekaterih krščanskih čednostih in nečednostih. (Konec prihodnjič.)	645
3. Mirko Pretnar: Jesenska noč.	647
4. Dr. Ivan Prijatelj: Duševni profili naših preporoditeljev. (Konec prihodnjič.)	650
5. Juš Kozak: Rdeče lise. (Konec prihodnjič.)	663
6. C. Golar: Jezdec. (Kitajski motiv.)	672
7. Marija Kmetova: Meditacija	673
8. Ivan Albreht: Razkošje	674
9. Milan Fabjančič: Prolog tragediji „V novi svet“	675
10. Janko Glaser: Jutranja pesem	683
11. Igo Gruden: Pesem samote	683
12. A. P.: Lastovka. (Konec prihodnjič.)	684
13. C. Golar: V ječi je mrak	692
14. Književna poročila.	693
<i>J. A. G.: Kralj Matjaž. — A. Gavazzi: Melik Anton, Jugoslavija. (Konec.) — A. Funtek: Dve Meškovi povesti v nemškem prevodu. (Konec prihodnjič.) — Marij Kogoj: Risto Savin: op. 13. Pet pesmi; op. 20. Tri pesmi. — Ivan Zorec: Niko Bartulović: Ivanjski krijesovi.</i>	
15. Kronika:	702
Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani. — Poziv našim pisateljem.	
16. Nove knjige	703

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 180 K, za pol
leta 90 K, za četrto leta 45 K, za Italijo po 60 lir na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 18 K.

Odgovorni urednik: Dr. Joža Glonar.

*Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo. — Upravništvo se na-
haja v Prešernovi ulici številka 54.*

Last in založba „Tiskovne zadruge“, z. z. o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani.

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO.

LETNIK XLI.

1921.

ŠTEVILKA II.

MIRAN JARC:

KRALJEVIČ NA SAMOTNEM GRADU.

I.

Iz godbe luninih žarkov modra misel ljubezni je vzknila
in mi — samotnemu — vroče čelo s kopreno dehtečih sanj je
ovila:

V maju krog naju pokrajina izdahlih stoletij...
bajni slapovi — vilinski lasje mlinska kolesa zlaté —
v grmičevju, gozdu, na trati — poslušava šepetati
nočne, uročne duhove in v dalji vaškega trubadurja peti —
v drevju šelest... vzdihni zvezd se v vejevju love
kot v strunah najinih src — — — Tebi oči so neslišno govorile,
kot da bi molile —
a mene je duh odvel preko Tebe, pokrajine, nad mé:
in stihe so roke tresočé mi vpile:

Ko te več ne bo,
bo ta kraj samotén,
ko poljanam daš, odhajajoča, slovo —
ugasneš kakor v dnevju zvok begoten
in jaz bom misli obupne gnal kot oblake vihar,
v padajočo neznanost tuleči vihar.

— — — — —
Za bežečim vlakom sem razprožil misli kakor roké...
Hropeči strop, šumeča skladišča, od dela trepetajoča poslopja so
zapičila dvoje nevidnih oči, [namé
moje lastne oči:
«Kam?!» —

In v brezizrazno jutro: pel sem — sam.

— — — — —
— — — — —

Odkar te ni:

vsaka minuta teh luninih noči — leto dni.

Leta in leta se pno kot nebesni obok nad menó
in na njem zvezde — Tebi izpete pesmi sijó.

II.

Mesečina Mendelsohnove godbe je na klavir zapuščeni — na mé
dahnila — o, moje strune, že davno vas črni molk pokrila je s
Zdaj spet ste vzbrnele lahno, s strahom — — [prahom...
že pozabljene pesmi zvoki zvene:

Kdaj zablodil sem med to stebrišče
gozdno? V krogu hodim kot pijan
v kraju sanj oko duha zaman
po bleščavi tej stezice išče.

Glej, preproge zlate vsepovsod
so razgrnjene... Iz dalj zveni
čudnomehka godba... Kaj godi
se v kraljestvu vil? — In odnekod

zašumelo je kot dih stopinj. —
Tam iz gošče vili zasojili
sta ves gozd in vsega posrebrili
sta s hihitanjem. Obstal sem. In — — —

To sta moji spremljevalki bili,
ki sta mi zamišljencu se skrili,
da me zdramita zdaj iz snovanj.

— — — — —

Zagrinjalo k pravljčni igri so zvoki uverture izzvenjajoče
dvignili, meni razvesili koprnenje, ki Te v pesmi vtelesiti hoče.

III.

Ob kandelabru stojim, zlohотно me zro poslopja visoka ...
 v zimsko noč tone cesta široka ...
 v padajočem snegu se ljudje kot sence kretajo ...
 iz dalje tramvaja žarne oči po tlaku hlastno pometajo:
 hiše, vozila, ljudje,
 o vseutrujenosti s telesi kriče,
 po poletnih zarjeh koprne.
 Cesta se izgublja v zimsko temó ...
 Tam daleč — že izven mesta — zvestó jo drevesa spremljajo —
 le sanjam jih; Bog ve — kadar zdaj še zahrešče —

ali v njih golih vejah še zaihte
 vsi moji vzdih, ki so — ptiči — pomladi sedali nanje,
 ko so v cvetnem snegu cvele moje mlade sanje.

Še dalje: vasica, gozdovi ... in — — —

srpasta misel mi je na dušo potrkala kakor spomin:
 Ni je! —

In iskajoče oko mojega srca v mrakotno brezkončnost široko vpije.

IV.

V ječi starega stolpa ječim, ječim ... zaprle
 v mene so me Tvoje prepovedujoče oči. — —
 A jetnik zre skoz okence mesečino, ki šušti
 po gozdni vodi ... o, zakaj niso zastrle

Tvoje rabeljske roke, ki so za poljub — še te line,
 da bi se mi v samoti rodeče temine
 odprle oči, ki zazro še nevidne reči?!

O, da še mesečino Tvoje podobe moje boli oblak pogasi!

V.

Sekunde za sekundo so ko ptice ujede priletele
 v staro sobo moje samote in vsaka je v meni krvavo misel s
 in se zakrohotala: [kljunom poiskala

«Kaj še čakaš Nanjó? — Smeje se Ti! — — Tuje roke so jo
 v tem hipu slastno objele ...»

Mrzlično sem se vsega pregrnil s pravljico-haljo,
ki so jo stkale roke mi drhteče po Tvojem dotiku:
s snežnim smehom odevaš mi od ljubosumja rdečo pot v ozvez-
kjer že pozvanja k skrivnostnemu zamiku [deno daljo,

v svetonočne pesmi... vsa pokrajina je bela...
pozabljenje sneži, sneži... otroško se radujeva,
vsako stopinjo s svetinjo sreče pozlatujeva...

«Ali ko sneg skopni, skopni!» — V haljo zasrpal je kljun in soba vsa
je bila že polna divjih ptičev: njih krila so hreščala, njih oči
od zmagoslavja: stoj, da ti izpijemo kri do dna. [krvavele

VI.

Kadar bom stopil na Tvojega doma prag,
da razbremenim hrepenenje težkih, težkih let,
bom premišljeno ustavil pospešeni korak:

da vidim, ali bosta Tvoja leva še
zavohala me — domačina, ali sled
je zapustil nekdo drugi, ki zdaj obožuje Te.

Se ustavim pod oknom: še v cvetkah dehti
moje srce. Jim morda že davno si
velela izdehteti vsak utrip za me?

Se ustavim ob mlinu: ali šumi
še med kolesi: najinih poletnih dni
priprost pogovor? Ali je On pretujil vode? --

In vstopim. Ko prideš z nasmehom nasproti,
Te prehitim: «Vse vem. Stvari so mi razodele.» —
Morda zavrisknem v preslasti. Morda odidem po neznanu mi poti...

Bolj ko nekoč ob Tebi bodo pri kosu kruha oči mi vzplamenele!

Kaj ste rekli? In vaše misli? Tudi prava —
Mad 27/11 95

IVO ŠORLI:

ZGODBE O NEKATERIH KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. (Dalje.)

Res Ninina celo večnost ni nazaj. Jernej pa kakor na trnju. Še čudež, da je vse tako mirno. Toda kar naenkrat in kakor da je zrastle iz zemlje, stoji tam na oglu črna postava in gleda sem... Jerneju se kri zledeni... Ali bi zakašljaj ali bi zbežal?... Postava se bliža... Jernej napravi oboje: najprej zakašlja, potem jo ubere... Tu za njim oster brlizg in od vseh strani nagle noge... «Stoj! Sicer ustrelim!»...

Jernej ne more več... noge mu kar odrevene... In za tilnikom ga že drži trda roka, na rokah začuti mrzlo železje...

— A! vendar! mu reče debel človek in mu pogleda čisto v obraz. Saj se mi je zdelo, da si tudi ti med ptički, pa le nisem mogel še verjeti! Kje je tovariš?

— Kak tovariš? zagrga Jernej.

— Tako? Je že prav! Marš naprej — najdemo ga že sami!

Pa ga niso našli! In ker ga niso našli, da je moral on, Jernej, izmakniti tistih tisoč kron, ki jih je ono noč izginilo iz vile z raznimi dragocenostmi, ali pa da je vsaj pomagal — naj pove torej komu?! Ali ni bil Anton Kljuka, imenovan Ninin?...

Jernej molči. Oziroma trdi vedno isto: on je stal tam, čakal neko žensko — imena ne more povedati — in ne ve ničesar. Zakaj je zakašljaj? Ker je bil prehlajen. Zakaj zbežal? Ker se mu je mudilo domov.

Že prav! Pride dan razprave. Jernej se prestraši, a obenem razveseli — tudi Ninin je med povabljeni. Toda že razume: Ninin je priča — njuni ženski sta nedvombeno dokazali, da je bil tisto uro doma.

Torej: bo ali ne bo? Jernej ostane pri svojem. Toda že mu začno sodniki ginljivo na dušo govoriti: Saj radi verjamejo, da je samo žrtev; preveč je še mlad in neizkušen, da bi bil počel sam od sebe tako grdobijo; ali vse mu ne bo nič pomagalo, če ne

pove, kdo ga je zapeljal. Naj bo vendar pameten in si olajša vest, pravici pa pomaga, da kaznuje pravega krivca. Kaj bi rekel njegov rajnki oče, kaj bi rekla njegova uboga rajnka mati, ako bi videla sina — — —

Tu predsednika ustavi glasen jok. Tudi Jernej se ozre. Kdo joče? Ninin joče, krčevito joče. Zakaj? ga osorno pozove predsednik. Zato, ker tako mučijo človeka, poštenega in nedolžnega, čeprav je samo ubog delavec. In zato joče, ker se njemu tako smili, da tega kar gledati več ne more.

Potem naj gre ven! krikne predsednik. Toda Ninin ne gre. In se tudi že potolaži; zakaj Jernej molči, kakor je molčal dosihmal, trdi, kar je trdil. Kako — on da bi izdajal prijatelja, ki je tolikokrat sam krivico trpel, se žrtvoval za druge, ki še vredni niso bili, dočim je Ninin sam ravno zdaj z grenkimi solzami pokazal, kako se mu smili nesrečni drug! ... Ne in ne, naj se zgodi, kar se hoče! ...

— Tudi prav! se razjezijo sodniki. In v jezi kajpak krivično razsodijo: dve leti trde ječe!

No, pa se jim takoj skoro zasmili neumni zakrknjenež. Zakaj že se vidi, da se mu vendar še ni popolnoma zaprlo srce. Tak jok se ga je polotil, da ga vsega stresa in tako milo jih gleda, da sede še vedno kakor prilimani na svojih prostorih.

— No, dve leti! Saj ni taka reč! zamrmra predsednik. Sicer pa ste sami krivi!

— O, saj ne jočem zato! vzklikne Jernej. Ampak vi, vi ubogi gospodje se mi smilite, ki imate tako hudo službo in vam je tako težko po pravici soditi! ... Saj vi niste krivi — postav se morate držati! ... Toda grenko se človeku zdi, ko morate dati zaradi malo drv celi dve leti ječe! ...

Kako? «Zaradi malo drv?» Kaj to pomeni? Zdaj šele Jernej počasi pojasni, da je šel neki njegov tovariš — imena pa ne bo nikoli povedal! — samo po malo drv čez tisti zid, on pa je čakal, da jih ponese, pa so se gospodje sodniki tako strašno pomotili, da so ga radi denarja obsodili!

No, že se sodniki iz srca smejejo. A? Radi drv? In smilijo da se mu — oni njemu?! Ne, to je res že neverjetno: tako mlad človek, s hribov doma, pa že tak komedijant! Kmalu bi jih bil speljal na led, njih, stare lisjake! In smeje se odidejo skozi vrata. Jerneju pa je radi te nove njih zmote le še bolj hudo, in še bolj

gorko se razjoče nad njimi. Stražar ga mora prav suniti pod rebra, da se premakne.

Toda — ali je ta siromak, stražar, kaj na boljšem? Ali ni v zmoti tudi on, misleč, da popelje zdaj kdove kakega hudodelca v zapor, pa vleče nedolžnega! Ali ni, da se moraš zjokati tudi nad njim?! Družino ima revež, in kdo ga vpraša, ali ne bi opravljal rajši drugega posla! O svet, kako si žalosten, o ljudje, kaki siromaki ste!

* * *

Okvir teh naših zgodbic je preozek, da bi spravili vse nadaljnje doživljaje Jerneja Vesela vanj. Naj omenimo le, da je prišel iz kaznilnice šele kakih deset let pozneje. V svoji brezkočni usmiljenosti je namreč pomagal nekoč tovarišem-sotrpinom čez prvi zid; ti so potem naprosili za njim stoječe paznike, naj jim odprejo še jetnišniška vrata; ker stražarji niso hoteli, so si jih odprli sami, njim pa nebeška — račun je moral plačati spet nedolžni Jernej.

Pepino, imenovano Moro, je bilo nekaj že davno vzelo k sebi. Na postaji ga je čakal Ninin sam. In Jerneju so se solze vlile, ko je zagledal prijatelja tako postaranega in skrhanega.

— Krči so me, krči, globoko vzdihne Ninin. Posebno odkar nisem imel tebe več...

— Nič se ne boj! Delal bom vsaj posehmal jaz za oba! ga potolaži blagi Jernej in ga takoj prime trdno pod pazduho.

In drugi dan je že spet v prosti luki — on, tako prost v prosti luki!

In čisto mirno teče zdaj njegovo življenje.

Ko naenkrat izbruhne vojna.

Glede na njegovo preteklost postavi domovina našega Jerneja v prve junaške vrste. Pa spet enkrat ni pomislila, kaj dela! Jernej, s tem svojim usmiljenim srcem sredi vseh teh grozot, vsega tega trpljenja, da se še trdosrčnežu raztaja srce! On, ki bi še gada ne bil ubil, naj ubija ljudi! Kaj čuda, da ne more in ne more? In ko začnejo tam okrog njega nekaj šepetati in so jim obrazi tako polni skrbi, se ne more premagati, da ne bi poslušal... Pa mu kmalu spoznajo že na očeh, da mu lahko zaupajo, ker je predober, da bi jih izdajal, pa ga vzamejo v ožji krog...

— «Samo, da ne smemo priti praznih rok tja čez, sicer bi delali z nami, kakor da so nas sami ujeli,» meni narednik, še najhujši med njimi. «Na, Jernej, ti spravi to!» ««Zakaj bo?»» «Za spomin!»

Pa je postalo ubogemu Jerneju lep spomin! Vsi so prišli čez, samo njega so še prijeli za pete. Zakaj niso mu govorili zaman, da oni, družinski očetje, tvegajo poleg svoje še glave svojih žena in nedolžnih otročičkov, in preveč so se mu smilile te nedolžne glave: prevzel je podjetja najhujši, zadnji del... In je manjkal samo še tisti papirček v njegovem žepu — še častne vojaške smrti da ni vreden: na vešala ž njim!...

In ravno ga peljejo pod žalostno drevo... O, kako je bled ubogi duhovnik — bolj od belega Kristusa v njegovim rokah... Kako se Jerneju smili!... Toda, kaj duhovnik — on bo stal ob strani in v zadnjem hipu se lahko obrne, celo umakne vstran... Toda rabelj, rabelj nesrečni!

Jernej ga vidi prvič v življenju... Kako krivico mu delajo ljudje! Skoraj prijazen mu je obraz, nič grši od drugih ljudi... Pa so se mu tolikokrat njemu, Jerneju, smilili celo grobokopi! Kaj je njim proti temu tu — oni pokopujejo mrtve, ki jih nič več ne boli, ta mora takorekoč žive!... In kako malo se mu jih približa, ki bi bili pohlevni kakor on, Jernej: razsajajo, kričijo, kolnejo — njegá samega, nedolžnega izvrševavca tujih povelj preklinjajo in psujejo!...

Jernej stopi tja in se mu nasloni na prsi... In glej, tudi rabelj je človek: rahlo ga potaplja po hrbtu in mu reče celo nekoliko tolažilnih besed: da naj ne bo baba, in da bosta precej opravila...

— O, brat! vzdihne Jernej. Saj mi ni za to... Ti, ti se mi smiliš...

— Jaz? se začudi rabelj. In potem se glasno zagrohoče: Hudič vendar, saj je to moj vsakdanji kruh, a kaj takega še ne!

— Saj to je, da je to tvoj vsakdanji kruh in da si ga moraš tako žalostno služiti! Ravno zato se mi tako smiliš, brat!...

— Veš kaj, prijatelj, norce boš morda lahko na onem svetu bril — na tem jih več ne boš! In z mano že celo ne! Marš v nebesa!

In že Jernej zleti pod vislice, vrv njemu okrog vratu in — — —

Tu zadene rablja tak mil pogled, da se zdrzne in se mu vse skupaj zaplete. In trikrat toliko časa potrebuje kakor le kdaj doslej...

Toda potem reče:

— Naposled je bil dečko videti dober človek, kakor se jih ne najde veliko. Njegovo ime si bom celo v svoj dnevnik zapisal!

In tako je Jernej še na tem svetu doživel, da je našlo celo na takem mestu priznanja njegovo usmiljeno srce.

* * *

Nas tu nekoliko grize zavist, da ne bomo edini, ki bi bili hoteli Jernejevo življenje in smrt ovekovečiti. Zakaj gospod rabelj da misli svoj dnevnik tudi izdati. In če se rablju zahoče, da izda svoje spise, ne najde samo desetkrat več založnikov — in kakšnih! — ampak tudi tisočkrat več čitateljev ... In kakšnih! ...

(Konec prihodnjic.)

MIRKO PRETNAR:

JESENSKA NOČ.

Pred mano rdeči lampijoni
kot solnca zavržena se zibljejo skoz noč,
spremljevavec pa jim veter je pojoč,
klepečejo po tleh deževnih kapljic milijoni.

Pred mano plešejo rdeči lampijoni,
ne kot solnca, kot demoni iskajoč
plašnih src; kako pogled je njih pekoč;
poznam, poznam te po žareči kroni.

Saj to si ti, ki mučiš dušo noč in dan,
saj to si ti, ki se mi v um zajedaš;
saj to si ti, ki vame temen gledaš!

Takrat, ko mi je bil še svet neznan,
od tvojih nisem bil še mrež obdan!

— — — — —
«Ah, bratec moj, saj ti se ne zavedaš!»

Kaj ste pesni?

DR. IVAN PRIJATELJ:

DUŠEVNI PROFILI NAŠIH PREPORODITELJEV. (Dalje.)

Svobodomiselna tendenca se Prešernu vsiljuje pod pero bolj v mladih, dunajskih letih, ko prevaja pesnik celo izrazito nemško-nacionalno Körnerjevo pesem «Lützow's wilde Jagd», pač zato, ker žari iz nje močan plamen svobode, ki hoče kar vse «rabeljne zatret' in tirane». Take aktualno-agitatorske tendence pozneje ne nadimljajo več sorazmerno-umetniških gub njega lastnih pesmi, v katerih ipak veje krepak dih svobode, a svobode filozofskega mišljenja. Prešeren tudi ne postane tako izrečen časovni pesnik kakor oba sodobna mu avstrijskonemška učenca «švabske šole», Grün in Lenau. Ta dva namreč govorita v imenu naroda, ki se pripravlja za naskok, da zavzame politične trdnjave. Prešeren govori navidezno bolj v svojem imenu, nego v imenu svojega naroda, ki še ni čakal pripravljen pred vrati časa, ampak je imel priti šele po njegovi smrti. Pri tem pa temelji Prešeren tako globoko v svojem plemenu, da tudi takrat, kadar govori sam zase, govori in misli obenem za svoj narod.

Kakor smo čuli, je veljala takrat v poeziji evropskih narodov predvsem parola o «srcu» (Gemüth). Pesniki so si prizadevali biti čim najbolj lirični in subjektivni; filozofija in miselna poezija ni uživala posebne veljave, češ, da ni zmožna postati «nevesta srca». Menzel s svojim nastopom zoper Goethejevo miselno ali «objektivno» poezijo je štel mnogo pristašev. Prešeren ni šel za temi pesniki in ni sledil takim mimohodnim geslom. Naj je tudi šel tok njegovega pesniškega doživljanja v pretežni meri skozi živelj srca in čustva, vendar je neprestano prepljuskoval v območje onega razuma, ki določno zaokroža Prešernovo duševnost. Že pri slovesu od mladosti naš pesnik priznava, da je «zgodaj okusil sad spoznanja». Gradeč svoji pesniški duši najsijajnejše gradove v zračnih višinah svojega čustvenega idealizma, obenem s treznim očesom, z ostrim pogledom motri okoli sebe in pod seboj nezakazno, materijalistično resničnost in njeno za večino ljudi vse-mogočno oblast. Kljub temu se mu ne zahoče po toplem naročju,

ne po topem stanju te mehanične resničnosti, marveč v dnu srca se mu rajši toži po «temni zarji» idealistične mladosti. Kot pesnik, kot umetnik romantične dobe, odlikujoče poeta s posebnim, vzvišenim poslanstvom in poklicem, s suverenskim ponosom gleda na one, ki «grabijo d'narje vkup gotove, si kupujejo gradove, v njih žive brez trpljenja». Umetniška šetnja v lepi božji prirodi, «koder se nebo razpenja», v tem zanj mnogo lepšem «gradu brez vratarja», zraven pa tudi miselno kretanje v sferah duha njega bolj vabi, nego «sence košate, stezice zložne, cvet dišeč po medi, sad brez potu».

Prešeren zavzema med onodobnimi pesniki prav posebno stališče s tem, da v svojih poezijah ne kaže samo veselja do zgolj čustvenega doživljanja, ampak očituje hkratu krepko nagnjenje do umovanja. Njegovo tozadevno kretanje v območju uma se je brezdvomno vršilo v tesni duševni bratovščini s Čopom in je značilno za enega in drugega. Jasen dokaz za to trditev vidim v znani nemški osmrtnici na tega visokoumnega mentorja njegovega, katera dela vtisek, kakor da bi se v nji poet izpovedoval in javno razgovarjal o zadnjih tajnostih svojega pogleda na svet in življenje na podoben način, kakor se je najbrž večkrat privatno pomenkoval s tem prijateljem svoje duše, ko je ta še živel. Filozofski panteizem sodobnega nemškega romantičnega modroslovja diha iz te znamenite pesmi. Čopovo smrt, njegov prehod iz individualnega, dvomov, kesanja, bolesti in srčnih ran polnega lastnega bitja v neskončni živelj vesoljstva opisuje tukaj pesnik kot srečen povratek — domov, poslužujoč se pri tem prav spretno najpriljubljenjšega izrazoslovja te filozofije. O Čopu, potapljačem se v valovih Save, pravi:

«Im Hintergrunde schautest du die kahlen
Giganten Oberkrains mit kühnem Baue,
rings um dich rauschten sanft der Save Wellen,
die dir zu sprechen schienen: ‚uns vertraue‘;
ob deinem Haupte segelten die schnellen
weissflock'gen Wolken hin; der Freud' erschlossen
fieng an die Brust von hehrer Lust zu schwellen.»

Tu se priteza in vabi za pričo vsa priroda, da poviša lepoto onega hipa, ko človeško bitje zapusti individualne okove svojega telesa, da se zlije s prirodo v eno, povrne v svojo praenoto. Smrt se tu ne predstavlja kot rušiteljica, ampak kot «zadnja ljub'ca», vodeča

človeka pred oltar združitve s praenoto. Ni ga kmalu pesnika, ki bi bil smrt kot voditeljico na tej poti iz «življenja ječe» klical bolj zanosno, kakor je to storil Prešeren v znanih verzih:

«Prijazna smrt, pređolgo se ne múdi:
ti ključ, ti vrata, ti si srečna cesta,
ki pelje nas iz bolečine mesta
tja, kjer trohljivost vse verige zgrudi.»

In v osmrtnici na drugega svojega dobrega prijatelja, Andreja Smoleta, v drugi takšni filozofski izpovedi svoji, ponavlja pesnik v drugi obliki isto panteistično misel, govorečo, da

«težka človeku ni zemlje odeja,
vzamejo v sebe ga njene moči.»

Fichtejev «čisti in brezkončni jaz», Schellingov «pravzrok» in Hegelov «svetovni duh», udeležujejo se v vidnem svetu in postopoma pritezajoč vse vidno, individualno stvarstvo v svoje vesoljno območje, v območje panteistične združitve v absolutni enoti, se jasno in prosojno zrcali iz naslednjega apostrofa na umrlega Čopa:

«Der Weltgeist sandte aus der lichten Halle,
dich abzurufen zu des Lichts Genossen,
den Genius ab; im hellesten Krystalle
der reinsten Woge löscht' er aus den Funken,
auf dass er rein zurück zum Urlicht walle.»

In če poslušamo druge Prešernove pomenke z umrlimi in živimi prijatelji, povsod opazamo, da vodi pesnik ž njimi filozofske razgovore, ovajajoče v njem dobrega poznavatelja sodobnih miselnih stremljenj. V nagrobnem napisu Korytku in obenem življenjskem poslovilu od tega svojega prijatelja, ki je deloval par let pod njegovim vodstvom in umrl v njegovih rokah, se tolaži žalujoči poet s Hegelovo mislijo, da je prijatelj sicer umrl kot človek, a kot duh še dalje živi v svojih delih, ki jih je vložil v zakladnico «objektivnega duha» človeštva, ki je netrohljiva:

«Der Mensch muss untergehen,
die Menschheit bleibt; fortan
wird mit ihr das bestehen,
was er für sie gethan.»

Večnost «objektivnega duha» mu daje garancijo, da individualna smrt človeka, obdarjenega s krepkotvornim in res kaj trajnega

ustvariivšim duhom, ne pomeni zanj konca, ampak Fenisu podobno preroditev v sferah «objektivnega duha», misel, ki jo Prešeren izraža v pesmi «V spomin Valentina Vodnika». — A tudi svoje razgovore in debate z živimi prijatelji podkreplja Prešeren pogosto z izrazi, ki kažejo njegovo verziranost v sodobni nemški filozofiji, obenem govoreč o njegovi pripadnosti k tem miselnim strujam. Naš pesnik je po vsej verjetnosti poznal in najbrže tudi izpovedoval Hegelov nauk o razumnosti vsega resničnega. Njegovo odločno avtonomno-kulturno stališče nasproti ilirizmu se dá sicer razlagati tudi iz instinktov elementarne zasidranosti pesnikove v osrčju njegovega slovenskega plemena, vendar govori Prešernova krepko zavestna argumentacija in filozofska terminologija v dopisovanju z Vrazom tudi za to, da se je naslanjal tozadevni njegov nazor obenem na svetovno prepričanje njegovo. Značilne so v tem oziru zlasti naslednje besede iz pesnikovega pisma Vrazu z dne 26. oktobra 1840.: «Ich wünsche übrigens nicht nur dem Pan-slavismus, sondern auch dem Panillirismus das beste Gedeihen; glaube jedoch, dass man bis zum Erntetag alles Aufgesprossene stehen lassen soll, damit der Herr (*το Παν*) am jüngsten Tage das Gute werde von dem Schlechten ausscheiden können».²⁸⁵

Prešernove misli o svetu in življenju, ki so bile vzele svoj zalet iz filozofskega izhodišča vseh tedanjih romantikov, iz schellingizma, zadobé široki okvir v Hegelovem panteizmu, v tem vseobsežnem sistemu takratne izobrazene Evrope. V ta vzneseni svet «misli visokoletečih» se dvigne Prešeren v prijateljski družbi s tihim družabnikom svojega pesniškega poklica, s Čopom. Z roko, vloženo v prijateljevo desnico, in v zaupanju v moč svojega idealističnega stremljenja po lepoti, utelešeni v oboževani devojki, se dviguje naš pesnik v vzvišeno «deželo duhov» in kroti «temè kraljestvo», t. j. kruto mehaniko resničnosti. Politični pritisek predmarca ga sicer omejuje; «kropiv krdelo» borniranega in utilitarnističnega janzenističnega mišljenja in slovstvovanja sicer nemilo duši «nebočljeno cvetje» njegove poezije, jemlječ mu «rejo»; «skeleče misli, da Slovenec ne ljubi matere vanj upajoče», potem pa misli, da mu «zase vneti ni mogoče» niti devojke, vidne opore in utelesbe njegovega stremljenja po lepoti, devojke, s katere «preblago pomočjo podporno» bi si upal lažje drobiti «skrbi verige» svojega življenja in «železje okorno» težke dobe: vse to mu sicer

²⁸⁵ ZMS, IV., str. 192.

značilno elegično barva njegove pesmi, a mu vendar ne izpodrezuje poetičnih kril. V svojih idealističnih ljubezenskih «željah» Prešeren najprej doživi popoln poraz, ^{Julija} Julija se izreče za drugega. ^{Čop} Skoro nato Žugrabi Prešernu nenadna smrt prijatelja njegovih «misli», Čopa. Ob Čopovem truplu še enkrat in najlepše visoko vzlete misli njunega skupnega umstvenega stremljenja. Ta hip je nebotično okamenel v omenjeni nemški osmrtnici Čopu. Ne dolgo potem, ko je pokopal prijatelja, pa obide Prešerna čut osamljenosti in maloupnosti. V tej osamljenosti in zapuščenosti, nesreči in bridkosti se zapre v svojo sobico in se začne tolažiti in tešiti z dolgo, ³ najelegičnejšo tožbo svojo. Stanca za stanco se zliva na papir, ^{Krst} dokler ni gotova najdaljša njegova «pesem mila» — «Krst pri Savici».

Ne da bi se spuščal v podrobni umetnostno-kritični razbor te poeme, naj poizkusim tukaj posneti iz tega dela samo one črte, ki imajo pomen za ugotovitev in označbo pesnikovega filozofskega in religioznega pogleda na svet in življenje. V tendenci te lirsko-epske pesnitve Prešeren proslavlja krščanski supranaturalistični svetovni nazor, kažoč njega triumf ne samo epsko, ampak skoraj in za trenotek oklepajoč se ga tudi lirsko. Ko pesnik dokonča pesnitev, ko elegično izzveni zadnji njen verz: «Nič več se nista videla na svetu», mu — odleže. Izdavaajoč skoro nato «Krst» v posebni knjižici, postavi na čelo izdaje sonet «Matiju Čopu», odkritosrčen, jasen in dragocen komentar, v katerem se pretresljivo pogovarja s «prijatla dragimi mani» o tem, kaj je on sam v svojem svetovnem naziranju doživljal po tolikih udarcih usode. Z drugimi besedami pripoveduje Prešeren v tem sonetu-komentarju to-le: Ko sem spoznal, da mi utelesbe mojega idealnega stremljenja po lepoti, zaželjene device, ni mogoče doseči na zemlji, ko sem se moral ločiti od tebe z misljo, da se ne vidiva nikoli več na svetu, takrat je bila za trenotek «lek» moji ljubezni in «hladilo» moji ločitvi od tebe krščanska misel, da se zopet srečamo na onem svetu. Obenem s tvojim truplom sem položil v grob «bolečine neizpolnjenih želja» ljubezni in m o m e n t a n o tudi «visokoteleče misli» filozofije, za katero sva se skupaj navduševala. In zares ter stalno in neporušno srečen je pravzaprav samo «ta, kdor z Bogomilo up sreče unstran groba v prsih hrani». Blagor vernikom! ⁶⁵⁶ Moj trajni nazor pa ti je znan; o njem veš, da ne more več seči preko groba: «srce veselo in bolno, trpeče vpokoj'le bodo groba globočine», ne pa nad grobne višine. Jaz ostanem ⁶⁵⁷

bolno .. vpokojle bodo groba globočine
 pesnik sva prav mi ni izpustil od ostalih
 verzov - njega t vsakega bodo vpokojle
 groba globočine. Ni treba da bi bil s sebi
 ljubeznil. besede "nad grobne višine". Mi greva

zvest «potrpežljivosti mili» in «zadnji ljub'ci — beli smrti» ter svojemu panteističnemu prepričanju, da

«têžka človeku ni zêmlje odeja,
vzamejo v sêbe ga njene moči...»

To govori po mojem mnenju prvi Prešernov dragoceni, «Krstu» na čelo postavljeni komentar.

Pri presojanju Prešernovega «Krstu» (ki je bil — zelo značilno! — tudi Vrazu, vzrastlemu v istem svobodomiselnem časovnem ozračju, kakor Prešeren, «schwer verständlich»²⁸⁶) in pri uporabljanju te pesnitve v svrhu označbe Prešernovega svetovnega in verskega naziranja se mora za prvim pesnikovim komentarjem, gori razbranim uvodnim sonetom na Čopa, vzeti v poštev in za podlago drugi pesnikov lastni komentar te elegije, nahajajoč se v Prešernovem pismu Čelakovskemu z dne 22. avgusta 1836. Ta drugi Prešernov komentar h «Krstu» se glasi v prevodu tako-le: «Prosim, da presojate moj najnovejši proizvod Kerft per Savizi... kot metrično nalogo, s katere rešitvijo je bil v zvezi namen, da si pridobim naklonjenost duhovščine. Prevajatelj sv. Avguščina [Čelakovský je bil izdal v češčini sv. Avguščina delo 'De civitate dei', upam, da ne bo obsodil tendence teh par kitic. Duhovni gospodje so bili topot z menoj zadovoljni in mi hočejo tudi prejšnje moje grehe odpustiti; sicer bi mi bilo ljubše, ako bi moje pesmi kupovali, nego da jih hvalijo.»^{286a}

Povsem zadovoljive analize tega važnega pesnikovega komentarka še nimamo. Prvi, ki se je je polotil, je bil ruski prelagatelj Prešerna, Korš, ki je temu pesnikovemu dokumentu kratkoma odrekel vso resnobo, češ, da ima naš pesnik tudi nekatere druge pesmi s katoliško-versko tendenco, kakor n. pr. «Šmarno goro»; dalje, da se protivi temu Prešernovemu komentarju že «sam fakt posvetitve poeme spominu vroče ljubljene Čopa»; a možnost «metrične naloge» ne dopušča dejstvo, ker je vendar Prešeren tudi pred «Krstom» že pesnil v tej meri in kitic.²⁸⁷ — Nasproti Koršu bi omenil, da on ni poznal ironične in protijanzenistične šaljive tendence «Šmarne gore» in je po vsej priliki mislil, da naš pesnik v tej pesmi ljudem resno priporoča — romanje. Čopu je Prešeren

²⁸⁶ LMS., 1877, str. 159.

^{286a} Ljub. zvon, II., str. 110.

²⁸⁷ Korš, Stihotvorenija Franca Preširna, Moskvá, 1901, str. LXVIII.

po vsej verjetnosti posvetil to poemo zato, da se je v uvodnem sonetu lahko pomenil ž njega «mani» o tem, v kakšno dušno stanje ga je vrgla osamljenost po njega smrti. Vprašanje «metrične naloge» pa se dá razumeti tako, da je bila ne samo za Prešerna, ampak tudi za slovensko literaturo pesnitev tako številnih stanc, torej vrlo težke forme — bravurnost.²⁸⁸

Drugi, ki se je bavil s to Prešernovo objasnitvijo «Krstu», nahajajočo se v pismu na Čelakovskega, je bil dr. Jos. Tominšek, ki je prvi proglasil to mesto v Prešernovem, sicer docela resno pisanem pismu za — sarkazem. Dr. Tominšek je svoje mnenje strnil v vzkliku: «V celi svoji slovstveni zgodovini bi težko našli kaj tako pereče sarkastnega, kakor je tisti Prešernov stavek, očitvidno nalašč odet v suhoparno resno, skoraj v uradnem slogu prikrojeno obleko.»²⁸⁹ — Dasi jaz za svojo osebo ne izključujem neke samoobtožne ironije enega posebno jarkega mesta v gori navedenih vrsticah Prešernovega pisma, si vendar glede celotnega pasusa ne morem misliti, da bi bil slovenski pesnik svojega slovenskega literarnega, a osebno neznanega prijatelja, neposvečenega v vse podrobnosti slovenskih razmer — begal z dvoumničanjem. Prešeren tako decidirano govori o «metrični nalogi» in tako izrečno podčrtuje «tendenco teh par kitic», da ne vem, kje bi v tej jasnosti mogla ležati senca sarkazma. Drugačna je seveda stvar z ono opazko o pridobitvi naklonjenosti janzenistične duhovščine, Čelakovskemu v vseh njenih borniranih tendencah dobro poznane po prejšnjih Čopovih in Prešernovih pismih. Tukaj je šala očitvidna in je brezdvomno izzvala odkrit smehljaj na lice zlasti onemu Čelakovskemu, ki je vedel, da se Čop in Prešeren v svojem boju nista ustrašila še vse drugih mož, n. pr. avstrijskih predmarčnih birokratov, niti vsemogočnega yladnega vernika in yladnega nacionalista ter janzenistom, svojim pomagačem, prilagojenega estetikarja — Kopitarja. Prešeren je v «tendenci teh par vrstic» docela resno ter odkritosrčno in pri svojem dušnem stanju povsem

umljivo blagroval vernike, ne pa sebe; a potem, ko je videl, da so bili «gospodje topot ž njim zadovoljni», je lahko šaljivo pisal

Čelakovskemu, da je imel poleg vsega postranski namen, pridobiti tega utleca da je hotel svoje otroke zabavati s podobnim. Vsej pravi to čudo etc. bila anti-fangetista - xaxax etc. otci otci vsig. ne ven

²⁸⁸ Prim. dr. Jos. Puntar, Sonitus de formulario, Čas, XIII., str. 186. («Der Teufel mache fünfzig solcher Stanzen nach», Goethe.)

²⁸⁹ Dr. Jos. Tominšek, Temeljna vprašanja o Prešernovem «Krstu pri Savici», Ljub. zvon, 1905, str. 557.

si naklonjenost duhovščine, saj je vedel, da bo češki pesnik razumel to njegovo šalo, ko bi tudi ne bil pristavil, da mu ni kdovekaj do tega, če ga «gospodje» hvalijo.

III Tretji, ki se je v zvezi s svojimi temeljitimi metrično-tehničnimi študijami o Prešernu bavil z bistvom «Krstá», je bil dr. Žigon. On je najprej v Matičnem «Zborniku» za leto 1906. poizkusil z veliko polemično vehemenco proglasiti to Prešernovo pesnitev za sliko narodno-kulturnega boja, ki ga je bojeval Prešeren v zvezi s Čopom in Kastelcem (Čertomir — Prešerin; Droh — Čop; Avrelj — Kastelic!) proti nazadnjaški, janzenistični, «valjhunski» duhovščini v duhu naprednega krščanstva svojega «pravega duhovnika», propovedujočega v Kristovem zmislu mir in ljubezen med narodi. V tej svoji razpravi se tudi dr. Žigon bavi s tem mestom Prešernovega pisma, vzklikajoč: «Ironija za ironijo! Kar krvav žolč!»²⁰⁰ To svojo domnevo o «Krstu» kot nekakem «Schlüsselromanu» je dr. Žigon lahko podpiral razen z nekaterimi notranjimi momenti že s tem samim vnanjim dejstvom, da Prešeren i v pesnitvi i v tretji kritiki uvodnega soneta samega sebe primerja s Črtomirom; zdi pa se mi, da je dr. Žigon prezrl, kako naš pesnik v zaključni kritiki uvodnega soneta oddeljuje in precizira svoje od «vere Bogomile» različno, panteistično stališče. Tudi se mi zdi, da je dr. Žigon v tej razpravi bistvo «Krstá» položil v krščanstvo «pravega duhovnika», dočim po Prešernovi lastni izjavi (v uvodnem sonetu) pesnitev oznanjuje dosego sreče onkraj groba, ne popisujoč tolikanj boja med «valjhunsko» in «nevaljhunsko» duhovščino na tem svetu, kolikor bolj izpolnitev vseh tukaj neizpolnjivih ciljev na onem svetu.

Ako motrimo Prešernov svetovni in verski nazor v zmislu dosedanjih naših izvajanj v ozkem kontaktu s Čopovim, moramo priznati, da Prešeren, kakor tudi Čop, ni bil eden tistih, ki so v svoji duševnosti a priori odklanjali vsake krščanske elemente. Po vsej verjetnosti je tudi on po Čopovem vzgledu pritrjeval Schellingu, obsodivšemu one nemške racionalistične znanstvenike, «welche mit Hilfe einer sogenannten gesunden Exegese, einer aufgeklärten Psychologie und schlafen Moral alles Spekulative und selbst das Subjektiv-Symbolische aus dem Christenthum entfernt haben». Prešeren je torej brezdvomno imel — že iz Čopove

²⁰⁰ Avgust Žigon, Tercinska arhitektonika v Prešernu, ZMS., VIII., str. 113.

družbe — zmisel za «filozofsko-simbolične» elemente krščanstva. Vendar je bila značilna črta njegove duševnosti ves čas njegovega življenja takšna svobodomiselnost, ki njenemu poznavatelju in presojevalcu ne dovoljuje označbe Prešerna kot brezpogojnega cerkvenega vernika. In vendar je šel Prešeren v «tendenci» «Krsta» dalje od Schelling-Čopovega vpoštevanja krščanstva v zgolj filozofskem in simboličnem zmislu! Tej svoji pesnitvi je naš veliki pesnik po svojem lastnem, zame resnem zatrdilu dal «tendenco», položil v osnovo tezo, «da srečen je le ta, kdor z Bogomilo up sreče unstran grôba v prsih hrani», torej tezo o osrečujoči veri v osebno neumrjocnost, o veri v zagrobno življenje in poplačilo, izkratka: o krščanskem verskem nazoru. To je ona «tendenco teh par kitic», ki o nji govori Prešeren v pismu na Čelakovskega. Kako nam je soditi o tej tendenci? Po mojem mnenju takó in v ozki zvezi s tem, kar pravi o tem sam Prešeren v uvodnem sonetu, v tem intimnem pomenku s «prijatla dragimi mani», ko to «tendenco» izrečno in direktno izraža: Dragi Čop, ko sem ves nebogljjen in osamljen potreboval «hladila» za večno ločitev od tebe, ko sem iztegoval roke po «leku», ki bi mi ozdravil rano one ljubezni, o kateri sem nekdanj upal, da me osreči na zemlji, sem vzkliknil: Blagor vernikom, ki morejo še kakor Bogomila upati na dosego vsega tega, za kar jih je prevarilo življenje, na — onem svetu, v zagrobnih višinah. Človek moje duševnosti pa lahko upa samo še na eno upokojitev srca v — D grôba globočinah» ...

Naš odlični prešernoslovec dr. Žigon, se je v zadnjih letih še enkrat povrnil h «Krstu» v predgovoru k svoji «Prešernovi čitan-ki». Tukaj več tako ne zasidruje bistva te pesnitve v Prešeren-Čop-Kastelčevem literarno-kulturnem boju, ampak mnogo bolj v onodobnem romantičnem naziranju, češ: Prešeren je opeval v «Sonetnem vencu» romantični «kaos» osamljene individualnosti. V «Krstu» pa opeva, kako se Črtomir — pesnik sam — ukloni razvoju, novo nastopivšemu krščanskemu principu, principu «nadčloveške skrivnosti», «svetu mistike» — drugemu tečaju romantike. Pogled, ki dozori v Črtomiru in povzroči njegovo izpreobrnitev, pomeni: «prestop iz subjektivne smeri — v objektivno razumevanje in presojanje sveťá, človeštva, življenja. Prestop, ki pa se v 'Krstu' druží še z drugim momentom: z uklonitvijo lastne subjektivnosti, posebej subjektivne v o l j e — Višji Volji, ki je i z -

v u n nas ter za nas Objektivnost; družiti torej s prestopom in uklonitvijo — samega sebe v službo Objektivnosti.»²⁹¹

Ta originalni, dasiravno precj izumetničeni način gledanja na osnovno idejo «Krsta» bi se dal spraviti v zanimiv sklad s Hegelovo filozofijo, nemškim romantikom priljubljeno in — kakor smo ugotovili za Čopa in za Prešerna — tudi našim romantikom poznano. Mislim namreč na oni kardinalni Hegelov nauk, po katerem se Absolut v podobi «objektiviranega duha» udejstvuje v realnih zgodovinskih dogodkih — tukaj v nastopu krščanstva — zaradi česar je torej «resničnost razumna in boj zoper njo upor zoper duha».²⁹² — Vendar ostajam jaz za svojo osebo zlasti z ozirom na Prešernov uvodni sonet h «Krstu» pri svojem gori označenem pojmovanju «tendence» te pesnitve. Zoper Žigonovo filozofsko-mistično razlago «Krsta» govori meni ne samo Prešernova notorična nenaklonjenost vsaki mistiki, ampak v prvi vrsti Prešernovo lastno zatrdilo o takšni «tendenci teh par kitic», ki bo katoliški duhovščini dopadla, zatrdilo, obseženo v zame važnem drugem komentarju pesnikovem, ki ga dr. Žigon v tej svoji zadnji razpravi niti ne vpoštevava več, opirajoč se bolj na svojo lastno, nekoliko verbalistično in abstraktno, dasi — kakor rečeno — vrlo zanimivo umovanje. Čeprav rad priznam, da je zlasti oni podton, v katerem Prešeren v rečenem pismu na Čelakovskega označuje kot postranski namen svoje pesnitve «pridobitev naklonjenosti duhovščine», očitno avtokritično-ironičen, vendar ostajam pri svojem mnenju, da je imel naš pesnik v «Krstu» tendenco, blagrovati krščanske vernike, med katere pa ni prišel — sebe. Nekaj podobnega je storil, ko je v svoji romantični nostalgiji na način vseh romantikov v znanem sonetu: «O Vrba, srečna, draga vas domača» blagroval preprostega, neukega človeka prirode, in pa takrat, ko je zapel svoj pretresljivi nemški sonet, začenjajoč se s kitico:

«Wohl ihm, dem fremd geblieben das Erkennen,
die gift'ge Frucht, gereift am Baum der Sünde!
Warum kam von den Augen weg die Binde,
die mir die Strahlen barg, die nun so brennen?»

²⁹¹ Avgust Žigon, Krst pri Savici, Ljub. zvon, 1918, str. 427.

²⁹² Glej gori na str. 523. in primerjaj moje «Predhodnike in idejne utemeljitelje ruskega realizma», str. 107—108.

*Prešeren
zoper vsi
mistični*

Tako je Prešernov «Krst» umevala tudi naša mladoslovenska literarna generacija, v prvi vrsti v osebi Stritarja, čigar pesnitev «Samotar» naravnost parafrazira isto idejo.²⁹³

Po natančnem preudarjanju sem torej jaz za svojo osebo prišel do uverjenja, da je Prešeren tudi v času dovršitve «Krst» ostal zvest filozofsko-religioznemu nazoru nemške romantične panteistične filozofije Schelling-Hegelove, v katero ga je bil po vsej verjetnosti uvedel Čop, in da je to svoje od ljubljanskega duševnega milijeja «oddvojeno mišljenje» rezervirano skrnil v zadnjo kitico svojega intimnega pomenka s Čopom, postavljenega na čelo tej «pesmi misli». To je po mojem mnenju globoka notranja logika te elegije, katere dozdevna vnanja nelogika je nam vsem delala toliko preglavic, da sem jaz ob nji moral večkrat misliti na Bjelinskega izrek: «Elegiki niso bili nikdar logiki».

A bil je Prešeren ne samo močan logik, ampak naravnost izrazita filozofska glava. On ni ostal samo dosledno zvest tedanji najvišji formi filozofskega mišljenja, Hegelovemu panteizmu, takrat, ko se je ob mrtvem Čopu v svoji nemški osmrtnici poslavljajal od svojega prijatelja in filozofskega mentorja, dalje tedaj, ko je osamljen v «Krstu» blagroval mnogoštevilno krščansko srenjo, ne pa sebe, in tačas, ko je leta 1840. ob nekaki Smoletovi sedmini temu drugemu svojemu prijatelju klical v grob panteistično slovo, da težka človeku ni zemlje odeja, ampak Prešeren je tudi še pozneje nadalje pazljivo zasledoval razvoj svojedobnega filozofskega mišljenja velikega sveta. Ko se je v drugi polovici 30tih let od mojstrove doktrine oddelila takozvana Hegelova levica s Straussom in Feuerbachom na čelu, si je naš pesnik naročil novo Straussovo delo «Leben Christi» in ga leta 1838. dajal čitat tudi svojim znancem, s pristno prešernovsko hudomušnostjo n. pr. znanemu anzenistu, vodiškemu župniku Arku.²⁹⁴ In še več! Ako se ne varam v svoji razlagi Prešernovega trostišja, naslovljenega «Bog», imamo v tem epigramu dokaz, da je naš pesnik iz hegelizma moderno evolucioniral v pravcu Hegelove levice in da je poznal specialno tudi Feuerbachovo smer. Kakor znano, se je bil Feuerbach v svoji izrazito realistični naturi odpovedal Hegelovemu idealizmu, propovedujočemu transcendentno enoto «svetovnega duha», in proglasil za človeka — za to edino merilo vseh stvari — kot

²⁹³ Glej mojo «Stritarjevo antologijo» str. 76.

²⁹⁴ LMS., 1875, str. 158.

edino eksistentne zgolj fenomene, to je: pojave vidnega sveta: Enote v svetu ni, ampak je samo različnost in množina. Tudi razumne kontinuitete resničnosti ni. Vsaka prihodnja minuta požira prejšnjo brez ostanka in izginja sama v sledeči. Nič ni stalnega. Trajen je samo brzeči razvoj. Vse je gibanje in izpreminjanje. Ni enotne roke, ki bi vse uravnavala v enoto, zlasti pa nobene transcendentne. Vse je nastajanje.²⁹⁵

In kaj pravi Prešeren v svojem epigramu «Bog»?

«Kar je, beží; al beg ni Bog,
ki vodi vekomaj v ne-bo,
kar je biló, kar je, kar bo.»

Po ljubeznivosti drja Žigona sem dobil vpogled v prepis sedaj v ljubljanskem muzeju založenega rokopisa, po katerem je Levstik leta 1866. prvič natisnil ta epigram. Rokopis ni lastnoročno Prešernov, ampak načrtal ga je s staro, tresočo roko na trd, raskav papir s svinčnikom stari, betežni Kastelic tako-le:

«Prešerinova vera.

Kar je beži
Al beg ni Bog?
Ki vodi vekomaj v ne-bo
Kar je, kar blo je in kar bó.»

Pri tem pripominjam, da je Kastelic besedico «ni» pozneje vrnil med besedi «beg» in «Bog» in pa vprašaj je postavil za izrazom «Bog» v majhno razdaljo. — Ta vprašaj je najzanimivejša posebnost in novost, ki jo nudi Kastelčev edini ohranjeni nam zapis! Ta vprašaj izpreminja dosedanjo negacijo drugega stavka v retorično vprašanje, torej v pozitivno trditev, tako da bi se dal epigram v prosti prozi rekonstruirati nekako tako-le: Bistvo vesoljstva je beglo izpreminjanje. Nič drugega ko beg ni tudi ono bitje, ki ga imenujemo Boga in ki vodi, je vodilo in bo vodilo vekomaj v nebitje (smrt) vse ono, kar je, kar je bilo in kar bo.

Sicer bi se ta epigram dal razložiti tudi v zmislu Hegelove teze, antiteze in sinteze na nasledni način: bitje (Sein) večno pre-

²⁹⁵ Prim. moje «Predhodnike in idejne utemeljitelje ruskega realizma», str. 381.

haja v nebitje (Nichtsein, za kar ima Prešeren duhovito, čeprav slovniki nepravilno besedno igro: «ne-bo»), stalno je samo nastajanje (Werden).²⁰⁰ Toda Prešeren tako poudarja baš «beg» vsega obstoječega, da prihaja človek nehote do uverjenja, da našemu pesniku ni ostala neznan tudi zadnja faza tedanje filozofije, da je torej skupno s Hegelovo levico evolucioniral ob roki Feuerbacha in to v onih 40-tih letih, ko sicer ni več veliko delal, in v oni gluhi provinci, ki se takrat nikakor ni odlikovala z bogve kako živahnim filozofskim mišljenjem! Ena osnovna misel tudi sicer razločno odseva z dna vseh Prešernovih pesmi zadnje njega dobe, namreč ona, do katere je bil prišel skoraj v istem času znameniti ruski feuerbachijanec Aleksander Hercen: «Ako se vprašamo po cilju in namenu vsega, potem je cilj vsega — smrt.» Iz kolikih pesmi zveni tudi pri starejšem Prešernu ta misel! — Ali je Prešeren kdaj v resnici čital — kakor je čital Davida Straussa — tudi kakšno Feuerbachovo delo, n. pr. njegovo takrat slovečo knjigo «Wesen des Christenthums» (1841), ali pa se je seznanil s Feuerbachovo smerjo, v oni dobi jako moderno, samo potom publicistike, razširjajoče v člankih ta pogled na svet in življenje, o tem molče naši dosedanji viri.

Vsekakor pa se mi zdi, da se mi je posrečilo dokazati, da je bil naš plemenski genij ne samo velik poet, marveč tudi izrazita filozofska glava, dvigajoča se pri vsej takratni naši društveni duševni oskudnosti in pri vseh težkih okoliščinah svojega življenja v visoki svet tedanjih najboljših umov Evrope.

(Konec prihodnjič.)

²⁰⁰ Glej gori na str. 523.

JUŠ KOZAK:

RDEČE LISE.

I.

Od srca se je smejalo solnce Lukcu in Mirku, ležečima v travi in z nogami dregajočima v nebo.

«Ti Mirko, kaj praviš, če bi zdajle ves ta pokrov padel na naju? Zmečkal bi naju, kaj?»

Modro je odgovarjal leto starejši Mirko. Strašno premišljene so bile njegove besede. «Oh ti Luka, Luka, ti pa res ničesar ne veš. Saj ne more pasti doli. Moj oče pravi, da je vse, kar vidimo nad seboj, le zrak.»

«Zrak, zrak, hm, kaj je to? Ti boš že vedel!»

«Ne vem! Ampak oče pravi, da je povsod, v sobi, nad nami in krog nas, pa ga ne vidimo.»

«Eh, potemtakem je pa tudi moj oče zrak, kadar ga ne vidim?»

«Luka, ti si neumen.»

«Kaj neumen. Jaz pa mislim, da bi lahko dregnil prav tja gori z nogo, če bi imel tako dolgo.»

«Seveda bi dregnil, norček, ampak zmrznila bi. Tam je strašen mraz.»

«Ti, kdo ti pa vse to pove?»

«Oče. On toliko ve. Vsak večer hodimo na sprehod, pa pripoveduje.»

«Midva z očetom pa ne greva nikamor. Komaj skuha večerjo, kadar se vrne zvečer domov, pa že leži. Tako ni nič.»

«Tvoj oče ni hodil v šolo. Menda zato nič ne ve. Letos grem tudi jaz, pa v mesto.»

«Kaj se boš bahal, ti smrkuljc, moj oče že ve, dosti ve, več kot tvoj, pa noče govoriti!»

Zahajajoče solnce je odkrilo otroškim očem najbolj skrita zlatorumena jabolka, da so se razveselile in pozabile hude misli.

«Jej, al' jih bomo.»

«Lepa so pa res. Pa še niso zrela.»

«O prav kmalu bodo.» «Veš kaj Mirko, lezi ti tjale pod hruško, jaz pa semle. Bova videla, kdo bo močnejši.»

Črne, zamazane noge so se sprijele med zemljo in nebom, se vile na desno in levo, da je v gležnjih in prstih pokalo, se zvijale kakor dve kači, ki sta pogoltnili druga drugo. A slabše so pustile in se umaknile. «Viš, kako sem te,» je skakal Luka od veselja. Pred prekljo se je moral umakniti na drevo in se ni dal sklestiti ne skamenjati, dokler ni okorni Mirko ponudil piškotov v spravo.

«Prekljo na stran, pa pridem!» Zahohotalo se je solnce za gorami, vse zaripljeno v obraz in se z rokami držalo za trebuh. Otročje se je vmešalo v njuno igro. Predno zatone, bi se še rado malo poigralo, podražilo smehljajoče obrazke in razkuštralo vroče glavice.

«Po sosedovo Urško stopi, Luka, pa ti dam še en piškot.»

«Saj res!» Preplezal je plot na sosedovo dvorišče in se vrnil z objokano Urško.

«Mirko, Jakec je bolan. Urška je tako žalostna.»

Solnce se je nekam prebrnilo, še dolgo so molele kvišku rožnate nožice, vse tri pa je obšla hladna večerna resnost.

«Ves čas moram biti pri njem. Oče pravi, da bo umrl.»

«A... a... a... umrl, saj sem ga še včeraj zjutraj videl.»

«Danes in včeraj zvečer venomer kaka.»

«Jaka, pa kaka, Jaka pa kaka,» se je prekopal Luka po travi.

«Kako grd si, Lukec! Jakec bo umrl, tako sem žalostna.» Umazani rokav je lovil potok solza.

«Le ne joči, Urška, saj ne bo.»

«Bo, bo, kri gre iz njega.»

«Ka... a... aj, kri?»

«Da, da. Še včeraj zjutraj je klical pipice po dvorišču in jih za rep lovil, zdaj pa nič več ne reče. Oče je name strašno jezen. Pravi, ti si kriva, ker si mu dala jabolk.»

«Kdo pa pravi, da jih ne smeš. Glej, Urška, naše gambovčke, to jih bomo, še predno jih oče odpelje v mesto.»

«Jakec, moj Jakec,» je zopet zajokala Urška.

«Le ne boj se Urška, med angeljčke pojde,» je nežno tolažil Mirko. «Meni je oče pravil, kako je lepo, če se umre.»

«Daj no, povej, kaj je rekel?»

«Tam-le gori, kjer sijajo zvečer zvezdice, je vse polno majhnih fantkov in punčk. Z zlatimi se žogajo žogami, v zvrhanih škrnicljih nosijo srebrne zvezdice, se posipajo z njimi, zapletene v laseh žare, svetijo, da ni nikoli noči. Včasih pa se vsujejo kaki nerodi ti srebrni keberčki in lete daleč in daleč k nam na zemljo.»

«Pa jih ujemimo, če prilete kdaj doli!»

«Ne moremo. Previsoko so in ni takega velikana, ki bi jih lovil z rokami.»

«Kaj pa jedo ti fantki in punčke?»

«Vse zlato. Jabolka in hruške, piškote, vse z zlatim, sladkim prahom potresene.»

«Kaj bo tudi Jakec jedel tisto?»

«Seveda. Pa dolgi lasje, svileni lasje mu zrastejo, kakor jih nosijo tiste punčke in fantki. Kaj še nisi nikoli videl, Lukec, kako vise taki lasje z nebes, dolgi in lepi, oh kako lepi. Moj oče pravi, da jih tedaj češejo.»

«Kdo jih češe?»

«Vsi letajo okrog starega gospoda z dolgo sivo brado, sedečega na zlatem prestolu; srebrno pipico kadí in beli oblaki plovejo pod njim in visoko nad glavo. Kadar se jih naveliča, močno potegne in spusti toliko dima, da vsi pospe in takrat jih počese mamica Nočka, položi vsakega v svojo postelj, kamor se vleže tudi njih atek Danček. Mamica pa sedi pri njih postelji do večera, dokler ne pride spet atek Danček, pa jih zbudi.»

«Pa jim ni nikoli dolgčas?»

«Oh kaj še. Samo jedo in pijejo in kadar se vsega naveličajo, spuščajo na zemljo pisane mehurčke, rožice ali pa jim stari gospod napelje ribnik z zlatimi ribicami in tam spuščajo čolnice. Včasih pa love sršene in čmrlje, ki so tam gori vsi zlati in beže pred njimi, da jih vidimo tudi mi.»

«To je pa vredno. Veš kaj Mirko, jutri zjutraj greva tudi midva tja doli k vodi, bova spuščala čolne in delala mlinček. Ti, pa za nove sršene vem. Pa koliko jih je!»

«Kar požvižgaj!»

Urška se je spet razžalostila in debele solze so skalile veselje.

«Nič ne jokaj Urška! Mirko, ti pa steci po konjička, bomo malo jahali, da bo Urška videla, kako znaš ti...»

«Očka ne pusti.»

«Kar za skednjem se zmaži. Saj ne bo videl. No šema, nič se ne obotavljal!» —

«Čakaj, zdajle boš videla, kakšnega konja ima Mirko, pa kako zna. Če bi moj oče imel toliko denarja, bi ga gotovo tudi meni kupil. Oh kako rad bi ga imel. Samo konja!»

«Pa ga vzemi pri sosedovih.»

«Ne smem. Zadnjič jih je še Mirko dobil, da je bil ves črn.»

Za vogalom se je radovednim očem prikazal Mirko, v naročju pred seboj je sopihal z velikim, lesenim, lepo osedlanim konjem. Da ni priskočil Luka, bi ležala oba v travi.

Kakor hitro se je zaučkal konjiček v travi, mu je že čepel Lukec za vratom in Mirko je kar obstrmel, kako je udrihal po njem. A misli njegove so švigale kakor postrvi.

«Mirko, zdaj pa ti. Poveljnik!» Trepetajoče od pričakovanja so vlekli ročice Mirka na konja, ki se je z resnim in dostojanstvenim obrazom zavalil na svojo živalico, se visoko vzravnal v stremenih, pred očmi pa so se razvrstile nepregledne množice bataljonov. «No pramček ... ts, ts, ts ... Pozor! Četa sto ... paj!»

Zagugal se je pram, bataljoni so korakali mimo svojega poveljnika, Lukec pa je tolkel ob kolena in kričal na vse pretege «tara, tarara ... traramtata ...» Godel je v tolažbo težko stopajočih vojakov, da se je ob njih pogledu razvnel tudi Mirko, se divje ozrl tja za bregove, kjer je čakal zakopani sovražnik, zravnal svojo armado in z rezkim poveljem «napadaj!» zapeljal množice v boj. Divja godba jih je spremljala, neustrašene, vse rdeče v lice kot njihov poveljnik, ki je visel zdaj na levi, zdaj na desni, trdno odločen, da rajše pogine, kakor zbeži. Urška pa je žalostno motrila veličastni prizor in rožni venec srebrnih jagod se ji je ovijal okrog ličec.

Dolg zategel žvižg, katerega je precepil oster in kratek, se je oglasil za hrbtom armade. V trenutku je bil Mirko na tleh in z očmi iskal očeta.

«Pusti meni konja!»

«Ne, ne, oče ne pusti.»

«Samo za danes, no daj no!»

A Mirko je neizprosno štokljal s svojim bremenom naprej.

V Lukcu je vse vzkipelo. «Na!» in trda zaušnica se je posločila od Mirka. Ta se je debelo ozrl v svojega prijatelja in trpka solza je odgovorila, da se je Lukcu milo storilo.

«Pa pridi jutri zjutraj, šema!» je vpil za njim v zadregi, kako bi popravil krivico. Tudi pri Urški ni našel tolažbe, ker peklo ga je globoko v srčecu.

Izza vogala je zapeljal na dvorišče Andrej Kosec, njegov oče, Vsak teden po trikrat je vozil v mesto, odkoder se je vračal pozno domov s težkim bremenom za vse vaške štacunarje in trgovce. Vsi so mu naročali, ker je malo računal, komaj toliko, da je preživelj sebe in otroka.

Mala, sivordečkasta kobilica je stopala počasi in globoko pre-mišljevala vso pot. Redkokdaj se je zgodilo, da se je na stara leta razveselila svoje misli in hitreje premaknila noge. Natančno je bila izmerjena njena pot, za vse klance in bregove je uravnala že davno svoj korak, da ni nikoli stopila preveč na desno ali levo. Živalica toliko poštena in nič čuda, če bi se ustavila ob cekinu sredi ceste ter opozorila svojega gospodarja. Biča nista vozila seboj, ker Andrej je dobro vedel, da bi ga potem več ne spoznala. On sam se je pobratil z njim izza mlada, neprestano mu je žvižgal po hrbtu in morda zavoljo tega ni nikdar pomislil nanj. Na svojih ozkih, koščenihi ramenih je nosil svoje življenje, edino kar je imel, ker je bila celo zemlja, kjer je stala njegova bajta, sosedova last. Postavil jo je na bruno in če bi imela kam, bi romala kot on in kobilica. Ko mu je umrla žena, se je od kobilice navadil molčečnosti. Pet otrok je odpiralo v koči vsak večer svoje kljunčke. Skoro vsako leto je kdo zmanjkal, dokler ni ostal le Lukec. Z vsakim so zagrebli kos njegovega mesa, a v tistih samotnih grobovih je bilo toliko gorja, da jih je prerastlo gosto trnje in se beseda trpljenja tudi v uri strahov ni mogla več prikrasti na dan. Košati brki so zagrnili usta, da se ni videlo več gub, nobenih sledov, če so se ta usta sploh kedaj smejala. Roke in noge, kalni pogledi, besede, same po sebi umevne, vse se je zlilo v eno samo gibanje, podobno nihanju ure na steni, ki gre in gre, a nikoli ne bije. In vmes se je vpletla kobilica s premišljeno stopinjo, tako, da nista vedela naposled ne on, ne kobilica, kdo in kdaj jih je navil. V temi ne bi človek razločil nič več koraka od kopita, le ona sama bi se spoznala z dalje. V obeh telesih pa je gorelo izbičano srce, vedno bolj živo in žareče, edinemu Lukcu namenjeno.

«Le položi ji precej ovsa,» je pozdravil otroka, obešajočega se kobilici na vrat. Zvalil je nekaj zabojev v hlev, zavozil voz v utico in sedel na prag.

«Očka, si mi kaj prinesel?»

Izvlekel je veliko rumeno žemljo, za katero se je Lukec še ves čas oblizaval in iskal drobtinice po tleh.

«Očka, sosedov Jakec je pa zbolel. Urška pravi, da umre. Tisto novo bolezen ima.»

Andreju je romalo oko k sosedovim in se čudno plašno ustavilo na Lukcu, tako milo in toplo žareče kakor zvezda, ki sije v poznih jutranjih urah, ker jo je sram pred večerom.

Molče sta sedela. Nad njima so romale zvezde.

«Majhnega psička sem ti pripeljal.»

«Kje pa je, oče?» so se unela lička.

«Tam v zaboju.»

Tako dolgo pričakovanega je vendar dobil. Izvlekel je kosmatinca, godrnjajočega belinčka, ki je nevoljno mežikal s svojimi črnimi očmi.

«No, no božček, kako daleč si se pripeljal, ti godrnjavček. Le potrpi, mleka dobiš, dobrega in sladkega, kakor si bil navajen. Pa Fiči ti bo ime. Razumeš?»

Oče je stopil v vežo, kjer je pri oknu stalo malo, kamnito ognjišče. Razbrskal je pepel in zakuril. Golido mleka je pristavil, zavrel in molče sta večerjala. Fiči se je motovilil nerodno pri skledi in se zadovoljno muzal, ko sta nalila posebej tudi njemu.

Po večerji se je zleknil oče pri peči na klop, Lukec pa je sedel pred hišo s Fičijem v naročju.

«Ali slišiš, kako regljajo žabe? Jih boš že še spoznal, čakaj malo.»

Tiha noč je dihala nad zemljo, globoko so sopli travniki, kjer je čez dan padala otava. Nad potokom je bleščala lahna meglica in zastirala zlatoookim zvezdam zrcalo. Nemirni koraki so zdaj in zdaj skalili noč in boječe je frfotal netopir po dvorišču, ko je zaskovikala sova pri sosedovih. V toplem naročju je dremal Fiči in tudi Lukcu so lezle trepalnice.

Pravljica iz večera o beli posuti stezi tam gori se je zopet oglašala in zaspane oči so se naslajale z bleskom utripajočih svetov. Vse, kar se popoldne ni upalo oglasiti, je vzplamtelo, da izgori v sanjah. Nižalo in nižalo se je nebo, dokler ni stal Lukec sredi pred prestolom dobrega gospoda in so se oči zapirale pred silnim žarenjem.

«Pa zakaj ne umrjem s Fičijem vred, če je tako lepo» je jecjal, a noč je že zaprla zemeljske oči, da se podnevi ne spomnijo teh misli, tako bogatih hudih kali za bodočnost.

Med cunjami sta si postlala in se zavila v klobčič.

Tisti hip se je zganil Andrej pri peči in zdelo se mu je, kakor bi nekdo prestopil prag.

II.

Za hribi se je zganila svetloba, ko je oče zapregel, da gre po drva v hribe. Pri ognju je pustil mleko in pripravil kruh.

Lukca je zdramilo solnce in skoro očem ni mogel verjeti, ko je zagledal poleg sebe spečega kosmatinčka, še vsega belega od mleka. Parkrat se je pretegnil, dokler se ni prebudil Fiči. Hitro bi ga rad pokazal Mirku, da ga z njim potolaži za včerajšnjo klobuto. Toda pri sosedovih so vstajali pozno; gospod je hodil v pisarno in po njem se je ravnala družina. Posvetil je Fičija v vse skrivnosti svojega dvorišča in komaj je prestopil prag drvarnice, je stala pred njim objokana Urška.

«Grem v farovž povedat, Jakec je umrl nocoj!»

«Jakec je umrl,» je pomislil, «že dobro, zdaj ne bo več jabolk kradel», in živo se je spomnil lanskega leta, ko mu je pobral najlepša iz okna. Ampak vendar ga je postalo strah pred to smrtjo in razlagal je Fičiju: «Vidiš Fiči, Jakec je umrl, kdo bi si mislil, seveda ti ga nisi poznal. Le poslušaj, zdajle mu klenka.» Živalica je nezadovoljno rentočila in poskušala grizti. «Ti paglavec, ne boš prijateljček, te bodo že sršeni, pa te ne bom branil, če boš ti mene grizel!»

Počasi se je splazil na sosedovo dvorišče. Videl je gospo, ogrnjeno v ruto, kako hitro nekam teče. Kaj ni jokala? Stisnil se je za skedenj in čakal ter nalahko požvižgaval različna znamenja.

Še med vrati je zapenjal gospod suknjo, s tako naglico je planil na dvorišče. — Na kolodvor gre, — je pomislil Lukec.

«Aha, ti prokleti capin, baraba potepinska. Še enkrat naj te vidim na našem dvorišču! Ali mi izgineš izpred oči.» Fant se je kar krivil pod udarci z leve in desne.

Ko se je zjokal doma v drvarnici, je premišljal, kaj je s sosedom.

Že večkrat ga je bil, ampak na tak način, ko vendar ni ničesar ukradel. «Čeprav me vsi bijejo, to ni bilo pravično.» Misel se je nanizala na misel, trdovratne in uporne so bile kot še nikoli in grenka žalost je dušila dušo. Kdo ve, zakaj je tako? Oče me še

ni udaril, drugi pa, kdor me doseže. Ozrl se je po dvorišču in prvič v življenju je zagledal bajto na brunih. Pasja! se je izvilo iz tope grenkobe, ki je zameglila vso dušo. Kakor bi se mu nenadoma izlil žolč, tako je brizgnilo sovraštvo do vsega sveta ter preplavilo vse misli. Nevidna roka je položila mlado, trepetajoče srce v žerjavico, da je zarjulo od strašne bolečine in Lukec je dirjal iz hiše daleč med polja.

Tam, kjer se je iz pokošene otave kadilo in so se dvigale meglice proti temni modrini, se je zgrudil s svojim psičkom. Solnce že ni več žarelo, le svetilo je še nad poljanami. Za njim in za kopicami je risalo ostre sence in topoli sredi travnika so kakor kose nabrušene rezali nebo in zemljo. Nad vasjo je belkasti dim svedral modrino.

Sredi te prostrane zemlje je drgetalo mlado telo in ne očita-joče, ampak proseče je plula beseda oče, oče! kot zbegana tica nad njo. In našla je svoje gnezdo. Gori v svetlem bukovju ob zevajočem štoru, iz katerega je dihala opojna vlaga, se je naslonil Andrej na sekiro. Preštel je krog sebe, kar je položil in kar še stoji, a roka ni hotela več zamahniti. Kakor bi prišel nekdo v vas in bi se mu ovil krog vratu; saj se ni mogel motiti. Nekdo kliče na pomoč njega, ki je vse svoje življenje pomagal, kjer je mogel, ki je počasi za kruhek prodajal poslednjo kapljo krvi in je samo še čakal, da pride ura, ko si iztrže srce in ga nese naprodaj za Lukca. Ime je rodilo misel in struna se je odjeknila struni. Topot ga prosi njegov mali; a Andrej je čutil tako slabost, da je le vzdihnil, zasenčil z dlanjo oči in ga iskal doli v dolini, ker bogve kje in kako sam sebi pripuščen tava okoli brez pogleda, polnega ljubezni in bele besede. Da ga potolaži za tisto neznano gorje, ki ga bo nosil za vse svoje žive dni, rojen iz pasje bajte, je preštel, kolikokrat bo vozil, da zasluži in shrani za konja, ličnega lesenega konja, o katerem se je celo v sanjah pogovarjal. Skoro mesec dni bodo nanesele vožnje, a konjiček bo Lukčev. Zopet se je vzdignila roka, zapela je sekira, a misel je morala nazaj v dolino ter se razodela trpeči dušici. Posušila je solze, s kopreno pozabljenja je zastrla bolelost.

Kose pod topoli so pokosile svetlobo, krvavo solnce je viselo nad dobravami in vrane so prhutale v svoje domove. Lukec se je splazil domov, kjer sta stala na dvorišču oče in gospod sosed.

«Tako ti povem Andrej, še enkrat naj mi pride tvoj prokleti capin pred oči, ga pobijem kot steklega psa. Nikjer drugje ni moj

nalezel kot tu pri tebi v tej svinjariji. Še jutri zahtevam, da občina zapre to gnojnico, kjer bi še svinje pocrkale. In vsako uro tam krog hiše, žvižga, žvižga... Jaz ga že prežvižgam, če ga dobim. Glej, da mu poveš. Si slišal?» — «Še besede ne da. Taka brezvestnost v teh časih, živi gnijejo, pa se ne zmeni in ne vzame ženske, da bi mu ocedila.»

Srboriti koraki so se zgubili za vogalom. Nato je pokukal boječe Lukec iz drvarnice, oči pa so se same od sebe skrile, tako žalosten pogled ga je srečal.

«Očka, kaj je Mirkcu?»

«Zbolel je!»

«Sosedova mu je včeraj dala jabolko.»

«Tako, sosedova praviš!»

«Kaj bo umrl kakor Jakec?»

«Ne bo. Je šel po zdravila v mesto!»

«Kakšna?» —

«Tak strup!»

«Kačji?»

«Ne. Zdravila so!»

«Zakaj jih pa sosedovi niso kupili?»

«Ne dobi jih vsak, pravijo, in draga so.»

«Pa če je kdo bolan?»

Oče je skimal z glavo in sedla sta na prag, oba zamišljena in kakor zjutraj ju je prepletla misel, da sta izobčena. Oba sta slišala, da jima lahko jutri zapro bajto in bosta spala v drvarnici, morda na cesti. Tam pa se ne rode vesele misli, objestne od dobrega kosila in tople peči, tam poveša tudi pes glavo. Lukec se je stisnil k očetu in molčal, ker očetove misli so tlele kakor žerjavica, ki jo hladen veter razpihava in zanaša drugam.

«Ubil ga bom, pravi,» je pomislil, «srboritež, same besede so ga. Ne ve, nad kom bi se znesel. Rad ima otroka, pa je navajen, da bije po drugih, kadar ga kaj ugrizne. Seveda, človek, ki je rojen za gospodarja. A slab gospodar, ki ceba z okovanimi škornji. Če ga udari eden izmed nas, bo lajal kot stekel in ne bo več gospodar, ampak privezana psica, ki se boji za svojo kost. Pa kaj bi ga bil... Koš si, koš poln plev, ki te nosim na svoji grbi. In tvoji otroci bodo pleve, za katere ni božje besede...»

Kakor hitro je Andrej pomislil na boga, se je odprlo pred njim brezdno obupa svojega rojstva.

«Bog zna, ali ni celo križanega tisto uro, v kateri je prosil svojega očeta, naj jim odpusti, ker ne vedo kaj delajo, pičila strupena kača? — Nemara je ravno zavoljo tistih besed umrl, drugače bi mu gotovo on pomagal s križa. Morda bi tudi mi več ne trpeli?»

«Oče, hudo mi je in žalosten sem. Če bi mogel k Mirkcju in ga prosil, naj odpusti tisto klofuto. Veste, za prazen nič sem ga, prav nalašč in take solze so mu tekle.»

«In da poveča gorje», je molčal in govoril sam zase Andrej, «je vcepil te misli tudi temu kratkosrajčniku. Zakaj mu ni dal železne pesti in železnega srca. In še to bi se stopilo enemu naših. V pasji uti je rojen, pa nosi v svoji duši božje besede, križali ga bodo, ker se jih boje. — Strašna pravica! — Pojdiva spat», je vzdihnil in molče sta povečerjala ovsenjak in mleko. To noč Andrej ni zatisnil očesa in vsak utrip je slišal spodaj pod seboj sredi cunj med vlažnimi, zatohlimi stenami. Skozi špranje pa je šepetal hladni jesenski veter. (Konec prihodnjšč.)

C. GOLAR:

JEZDEC.

(Kitajski motiv.)

Kadi se belec. Kot rjavi psi
gozdovi skačejo ob meni —
Pagoda v luči zablešči ognjeni,
v nji zvon se jutranji budi.
In kot svetilka v mraku,
visi tam solnce v zraku.

Srce kipi — in kot peroti bi imel
me nese konj ob zlatu njiv.
Puščica zabrenči in belec se je vzpel,
zdirjal v plamteči solnca je naliv.
In zaiskre se prazne mu oči,
v njih groza kot črn stolp stoji.

MARIJA KMETOVA:

MEDITACIJA

V živih tresljajih trepečejo bilke, v stotisočerih kapljicah stotisočero je solnc; pod njimi, krog njih so mravlje drobné in drobno življenje je v ptičkah in drevju in cvetju okrog.

A smrt gleda, čaka, ne odide.

Nožice, ročice, kodraste glave; v srebrn potoček se živo srebró otročičkov izliva in z modrino nebá in mladostjo srcá življenje teh malih se veže v solnce.

A smrt gleda, čaka, ne odide.

Kakor krija metuljev nalahno se ziblje opojnost ljubezni in diha, živí, v himno veseljstva prehaja in ni misli zemljé, ne cest trdih okovov, le rože in barve in sanje nebes.

A smrt gleda, čaka, ne odide.

Življenj dvoje in tretje vmes: dar božji, dušica majhna. Zorí, zori, vseokrog poldan se čuti, ker dom je in mir in življenje v pésti in človek kot bog in gospodar vseh poti.

A smrt gleda, čaka, ne odide.

V miselnih krogih dejanja rodijo se. Iz sanj živa pesem vzkipi; v zračne višave, v zémlje drobovje, v domovje zvezd se misli pnó. Se duhá moč raztegne, se veže z zemljo, s kamnom; se gnete, se bije, borí; s telesom se lomi, dneve krajša, razsvetljuje noč in strastno prenavlja, presnavlja (Gregorčič)

A smrt gleda, čaka, ne odide.

Lahnó se po cestah množice gibljejo; v obrazih je smeh, je praznota srcá. Brezmiselnost že v samih korakih drhtí. V zvokih se godbe vse giblje, vrí, vrti v neskončnost in s smehom smeh sam sebi se smeje.

A smrt gleda, čaka, ne odide.

IVAN ALBREHT:

RAZKOŠJE.

Tiho je v polju,
še tiše je v srcu,
ko se bliža noč;
to je mir,
v tišini pojoč
o veličini večnosti.

Iz dneva v dan,
iz veka v vek
tišina bitja molči,
srce, ki jo gleda,
srce, ki jo čuti,
nad njo strmi.

Nekoč pa se razgrne
kakor da je pal
silen oblak na dvoje
in se razlil
solnca sijaj na oči:
ni več strahu in nič trepeta,
samo trojica, v eno razodeta:
Smrt, Bog in ti,
srce, večnost zroče, ti.

MILAN FABJANČIČ:

PROLOG TRAGEDIJI „V NOVI SVET“.

I.

Živel je človek; takrat pa je bil še fant, ko je že zaslutil razliko med solncem in temo, vinom in vodo, ognjem in zrakom. Na ramena se mu zavalila ogromna teža nevidne skale, ki mu je krivila hrbet in upogibala glavo, ponoči pa ga premetavala po trdem ležišču in mu v mukah drobila grudi. Iz dneva v dan je naraščala teža, ki je zbadala, žgala, bičala, in mladenič je pobegnil, se umaknil ljudem v pusto goščo za celih dvajset let, da bi v samoti našel luč in ključ, razmahnil zavese blodnim očem. Od zore do mraka je delal, se učil in molil ob bistrem potočku sredi gošče; kako pa je živel in kaj je užival, je bilo zakrito vsem ljudem, le strašno učen in moder je bil mož. Celih dvajset let se v delu in učenju ni spomnil, da bi se ogledal v zrcalu ali v bistrem potočku, ubogi mož je pozabil nase: lasje so mu zrastle preko ramen, brada mu je pokrila prsi, oblačilo je v cunjah viselo na njegovem sključenem telesu in iz njegovih raztrganih čevljev so štrleli dolgi, umazano rumeni nohtovi. Tak je stopil po dvajsetih letih med ljudi.

Kakor da sta udarila vihar in huda ura v božji svet, tako so bežali ljudje pred njim, pred strašilom, ki je bilo groznejše od tisočletnega prokletstva, težje od črne slutnje in strupeno grenko kakor sodba in obsodba. Mož je tekal za ljudmi, jih vabil in klical k sebi; nikogar ni priklical. Nekoč je zagledal otroka, ki se je igral v cestnem prahu. Približal se mu je od zadaj prav nalahko, ujel otroka v naročje ves vesel in kriknil: «Ali se me tudi ti bojiš?» Otrok je odrevenel, groza mu je nastežaj odprla oči in usta, pa ni kriknil, le strepetal je kakor golobček in umrl. Strepetal je tudi mož ves, kolikor ga je bilo kakor hrast do globokih korenin — in zvil ga je plač: «Kdo sem, da celo cvetka vsiha od mojega dotika?» V odgovor je strmelo vanj dvoje velikih nemoosteklelih oči...

Položil je mrtvo dete v rosno travo in se oddaljil v gozd, ki ga je sprejel s svojim tihim hladom, odgovarjajočim mu na pra-

šanja z mrzlim molkom, ki je postajal vedno temnejši in neznosnejši, vase zgrbljen kakor da hrani za svojim ciničnim obrazom skrivnosti v neprodirnih vodah temnomirnega jezera sredi plavozelenega smerečja. Pri jezeru je postal mož in se zatopil v njegovo vodovje, ki se ni zmenilo, se ni zgenilo in ni zatrepetalo, kakor da je izumrlo. Sedel je na breg in si zakril z dlanmi obraz. Vseповsod mir in smrtna tišina.

Nenadoma pa je pljusnila iznad gladine svetla riba in se izgubila brez sledu, le veliki trepetajoči in prelivajoči se krogi so vznemirjali mirno gladino. Mož se je stresel: «Kaj? Ah, glej — riba!» Planil je kvišku in se zazrl v vodo: «Kam neki se je izgubila, kam je šla?» Iskal jo je s svojimi očmi, in jo zagledal; še globlje se je sklonil nad gladino in se zgrozil: dvoje oči je gledalo izpod vode vanj, dvoje oči sredi kosmatega obraza in razmršenih dolgih las.

Mož je odskočil, pa tudi prikazen v vodi je odskočila.

«Kdo si? Kdo je to? Povodnji mož? — Neumnost!»

Sklonil se je v drugič počasi in strahoma in gledal, kako vse bolj in bolj raste, se iztega pod njim — lasje, čelo, oči, nos in brada, dolga in divje razrastla. Gledala sta se iz oči v oči napol odprtih ust. Mož je stresel z glavo, oni v vodi je stresel z glavo; mož se je prijel za nos in brado, oni v vodi se je prijel za nos in brado...

«O ti bedak!» se je počil mož z dlanjo po čelu in kriknil na onega v vodi: «Ali si to ti, ali sem to jaz, oo, glej glej! — Kako si vendar lep, kako očarljivo krasen, hahaha...» Smejala sta se oba v mrzlem, pikrem smehu in si grozila. Moža je streslo neprijetno čustvo v mrzlih curkih kakor razočaranje, strah, nejevolja in stud nad samim seboj.

II.

Hlad in mrak sta objela gozdno tišino, v jezeru je zatrepetalo milijon zvezd...

Piš in šum se je dvignil med smerekami, jezero je vzvalovalo v lahnih valčkih; globoko v nedosežnosti so se premetavale zvezde, ugašale in se užigale. Onstran jezera se je razplamtel hladni mrak v krvavosvetlem žaru in preko gladine je šla padajoč in vstajajoč goreča grmada. Vse do neizmernih globočin se je razžarelo jezero, obsevajoč v gorečem krogu temne smreke, ki so

se majale v vetru in se iztegale kvišku proti neizrečno mirnemu zvezdnatemu nebu. Goreča grmada se je bližala z nepremagljivo silo.

Mož se je trepetajoč stisnil k drevesu in se ga na vso moč oklenil, da ga ne podre neznanski strah, ki mu je zapiral sapo in ga oblival z zbadajočim ognjem. Ogenj se je bližal, se prepovicaval in se dokopal prav do brega, se prevrnil na breg in ugasnil. Mrak je planil čez jezero, iz njega pa se je izluščil človek v trepetajoči tajnostni svetlobi, omahujoč pod bremenom dveh navzkriž položenih brun, ves premočen in potan, ves trepetajoč in solzan.

Ukopen je stal mož za drevesom, trd in nepremičen kakor iz kamena in strmel v okrvavljeni obraz prikazni in stokal: «Oh, oh, oh...»

Človek je zastokal, klecnil v kolenih in zaprosil z glasom do kraja izmučenega in izsesanega: «Pomagaj!»

Moža je povalilo in ga vrglo na obraz.

«Gospod, nisem vreden...» je kriknil razmrcvarjen.

«Ne padaj na obraz! Dvigni se. . . Pomagaj, je bilo rečeno.»

Mož se je dvignil in stal je beden in brezsilen. Jecljal je:

«Kako naj pomagam, kje naj primem? Dvajset let sem čepel v gošči in, in... ah, oprosti...»

«Primi, kakor vidiš mene! Ne pred menoj, prvo mesto je moje. Odzad se postavi in nosi!»

Mož se je vstopil odzadaj, podstavil desno ramo in objel bruno z desnico... kriknil je tako sirotno, tako grozotno bedno, da se je presekala tema in so jeknila drevesa: «Drži, drži, zdrobi me!»

«Ne bo te; ura še ni prišla...»

Šla sta po gozdu omahujoč, levo in desno so se drhteč priklanjale smreke, skrivnostno tiho je šepetal temni gozd. Mož je zdihoval, pridvigoval ramo, v katero je rezalo in žgalo, da bi kričal, popustil in zbežal; pa bruno je pritiskalo in ga trlo s svojo ogromno težo kakor prikovano. Gospod je korakal pred njim tiho brez vzdihla z narahlo sklonjeno glavo in s širokimi pleči.

Gospod je spregovoril: «Spal si, dragi moj, spal celih dvajset let in nisi slišal, nisi občutil, ker te je noga nosila vsepovsod drugod, ker si pobegnil od ljudi, med katere kot človek sodiš. Trideset let sem bil med njimi in šele tedaj sem spregovoril. —

Napravil boš sedaj z menoj to dolgo strašno pot, da boš videl in slišal, da boš občutil in spoznal.»

«Bojim se, groza me je... Omagam; saj se komaj prestopam.»

«Razbijali bodo s sekirami po tvojih plečih in ne bodo jih razbili, ker se bodo, kakor so jeklene in težke, razletele na njih. Zemlja nima sile, da bi ubila solnce, ki je, ki sije in greje, obuja in poživlja. In sedaj...»

Pred njima se je razmaknil gozd v neizmernost, se je razširilo ravno, ravno polje; vse v nedogled mrtvaško mirno brez svetlobe in luči. Daleč, daleč, prav na kraju ravni se je zarezal prozoren obraz in se rezal petnajst klafter visok in deset klafter širok. Iz širokorazprtih oči so sikali ognjeni pogledi, veliki ostrobeli zobje so prežali v polmrak, krepko črtane poteze v obrazu so razdraženo podrgetavale, nosnice so se širile, kakor da vohajo krvavo, dišeče meso.

«Umakni to grozo, gospod, umakni to grozo...» je obupno zaprosil mož in jecljal trepetajoč.

Obraz se je udrl v zemljo: dvoje silnih bliskov je prekrizalo vso neizmernost, ravan se je stresla in zamajala, mračno, svinčeno težko nebo je zagrmelo, kakor da se hoče razklati, razgnati. Zemlja se je rohneč odpirala in bruhala iz temnih, dvigajočih se grudi milijonske, težkoopremljene armade; od moči, zdravja in volje bobnečih korakov so prihajale na dan, korakale v železnem miru brez besed in se nameščale levo in desno tako, da so tvorile posredi širok prehod. Armade so zravnanе obstale, trde in nepremične so pričakovale trenutka in znamenja. Vsi obrazi so bili železno napeti, v ognju kaljeni in brušeni, le iz oči, ki so razodevale nerazumevanje, grozo in strah, je sevalo jasno in odkrito vprašanje: zakaj in čemu vse to, zakaj in čemu nas je izbruhnila zemlja, na čigavo povelje, komu v prid in korist?

V daljavi so rezko zazvene le fanfare, so zagrmeli bobni; zemlja se je stresla, armade je obsul trepet in vse naokrog je zagorelo v strašnih plamenih žarih, težko svinčeno nebo se je vnelo in gorelo, gorelo. Armade so se kopale v škrlatnih morjih luči in plamenov, mešajočih se z zadušljivim dimom, ki se je vil v velikanskih črnih meglah.

«Beživa, gospod, to je strašno... Bruno se je užgalo, gori, žge, s postoterjeno težo me pritiska, lomi. Ah, beživa, beživa, gospod; saj ves goriš, saj ves gorim!»

Gospod ni odgovoril, še globlje se je sklonil in še krepkejše objel goreče bruno. Sredi plameneče halje je bilo njegovo telo prozorno kakor steklo in prosojno kakor mesečina: mož vidi natanko in z grozo, kako se gospodu v prsih stiska, vije in premetava krvaveče srce kakor riba na vročemrodu.

Visoki rezki kriki so se kakor mesarice zasekale v trepetu in strahu pričakujoče armade: «Pozdrav na desno in levo!»

En sam hip, en sam zgib in eno samo daveče kladivo v srcih: armade so uprle proti urodu prehoda svoj pogled, ki ni utripnil, široko razprt je bil in dihal prsi in sence razganjajoči vihar groznega trenutka. Vse bližje se je pomikalo besneče tulenje, zvenenje in ropotanje: v prehod je v lahnem diru udrla glasno kruleč in grizoč se čreda debelomastnih svinj, za njo je sedemsto parov črnih, ogenj in kri prhajočih, zemljo gazečih žrebcev vleklo velikanski voz, ki je s svojimi železnimi kolesi na globoko rezal črno zemljo kakor vodo in z njim so se v nepreglednih črnih trumah podile in prerivale sestradane, noč ljubeče hijene in po krvi in mesu zavijajoči volkovi.

Na vozu se je trlo krdelo nagih, na pol pijanih žensk, katerih meso je plesalo razvratne divje plese, vreščalo ostudne, po vinu smrdeče pesmi in koprnelo po blaznih ognjenih objemih. Na vzvišenem prostoru je sedel nestvor v človeški podobi, ki je grabil s svojimi tolstimi rokami in železnimi nohtovi med plešoče ženske in jih metaj nenasitno in zlobno krohotajoč se med hijene in volkove.

«Kdo je to, gospod, kdo je ta ostudna pošast na vozu?»

«Nenasitnost se ji pravi.»

«Uf, brrr...»

Kri in mozeg je sušila gadost njenega pogleda; pred njenim mrzlim, žgočim smehom bi se izrval kamen iz zemlje in bi zbežal. Sedela je debelo na svojem prestolu, cmokajoč odpirala usta in se plazila s svojimi malimi, globoko v masti čepečimi očmi po armadah, ki so obnemele trepetale kakor orjaške gore ob uri besnečega in rjovečega planinskega orkana.

«Tako je prav, to ljubim jaz, hahaha... Vina, vlačuge!»

Ponudili so ji zvrhan zlat čeber vina, ki ga je pošast na dušek izpraznila in ga zavalila po vozu:

«Tako, mha! In sedaj...» je planila Nenasitnost kvišku, da se je stresel voz, so se vzpenjali in plašili divji žrebci pred njenim

gromečim, od besne strasti in razjarjenosti dušečim se glasom, «in sedaj vam povem, ve moje vojske, vi junaki moj, zakaj sem vas poklical in zbral v ta veseli dan ob tej blaženi uri. Zbral in poklical sem vas, krasni junaki moji, da ubijem človeka, dednokletega svojega sovražnika (tu se je vjel njen pogled s Kristusovimi očmi in... strme je obstala, obnemela za trenotek, nato pa je zabesnela, dvignila in stresala pesti v navalu krvavih pen) in že je tu on, on, on... Človek, človekov bog... Da, da, da... ubiti moram človeka, zvezati in v prah poteptati boga samega. Ubiti, pokončati, streti, uničiti vse, kar je lepo, dobro, uničiti smisel vsemu. Ti pa si prišel ob tej uri, da ga braniš, da mu vpiješ in kričiš: Še sem tu, še, še, še... Ne, ne, ne! Ubijte ga, ubijte človeka! Česa se naj bojimo, pred kom naj trepetamo, krasni moji junaki? Z nami, z menoj so moji silni zavezniki, ki sta jih že v davni preizkusila vreme in čas v vseh prilikah in položajih. Kdo pa so ti silni preizkušeni zavezniki? O, saj jih poznate, poznate jih po imenu in lastnosti! V prvi vrsti je zviti in prekanjeni Alkohol, je silni, strašni Denar, prekrasna Ostudnost, učinkovita in ljubezniva Nesramnost, v drugi vrsti pa divna Laž, sladka Zahrbtost, lahkonoža Krivičnost in krona vseh in vsemu — genijalni Hudič. Hahaha, ali jih je treba še več, ali naj naštejem še celo vrsto manjših in zvestih zaveznikov! Čemu, zakaj? Saj jih je osem silnih, najsilnejših, junaki, krasne moje vojske, katerih že imena sama vas morajo podžgati, prepojiti z ogorčenim srdom proti človeku, ki je sam, samcat in nima drugega zaveznika kakor blodne sanje o mrzkem Delu, o ostudni Lepoti, odvratni Dobroti, raztrgani, povaljani Resnici, Odkritosrčnosti, hahaha! — o Pravičnosti in idijotskem Bogu. To, samo to je človekova beraška moč in sila!

Tam si ti, ti utelešenost človekovih blodnih sanj! Čemu prihajaš, kamen spotike? Saj se komaj giblješ, cunjia! Ali ti ni bilo zadosti, da si že enkrat križan visel, ali ti še ni popolnoma zvodenela kri? Ne boj se: še so farizeji, še so Pilati hahaha!..., ki te bodo vdrugeč razpeli med nebo in zemljo, da boš ljudem razkazoval svojo klaverno nagoto v pričevanje in dokaz, da si le utelešenost bločnih sanj. Bodi, tudi v drugič boš križan!»

Nenasitnost je stegnila svojo tolsto roko s črnimi železnimi nohtovi, iz grla ji je zagrmel divji trgajoči se smeh, hijene in volkovi so zagnali vihar tuljenja in ostrega sekanja z zobmi, ognjen orkan je planil iz podrgetavajoče zemlje in stresajočih se nebes:

armade so zarjule v grozni bolečini, divji pijanosti, slepem strahu in demonskem trepetu. Zarohnelo je vse križem, se raztreščilo in bobnelo; sredi tulenja zveri, kruljenja svinj, sredi morja sikajočih plamenov, sredi tolstega dima brizgajoče krvi, krikov in zdihov je rezal in paral široki in žgoči smeh Nenasitnosti: človek je klal človeka.

Človek, sin človekov je stal upognjen pod svojim bremenom, kakor da pričakuje in preži. Iz besneče teme so se na mah izvili visoki, zategnjeni, komaj razločni vzkriki, ki so se ponavljali vedno jasnejši in proti nebu je udaril en sam krik kakor blisk: «Mati, Kriste, Bog!»

«Ali slišiš, ali čuješ, stari? Človek kliče, človek se probuja! Hitiva, pojdiva še to minuto!»

«Saj komaj živim, saj me ni več...»

«Za menoj!»

Šla sta, hitela, tekla in se prevračala pod bremenom; naravnost v vihrajoči orkan sta jo namerila in se zarezala vanj. Plahorepa tema je bežala pred škrlatnim žarom v silnih skokih, se topila v svetlobo in dan, vihar in ognjeni orkan sta se udrla pred mirom in tišino: pred njima je na nepreglednem polju ležala krvava, umazana, v mukah in trpljenju spačena smrt.

«Koliko življenj si štela to uro, smrt?»

Smrt je zarezgetala:

«Ne vem natanko, nisem utegnila šteti. Trideset milijonov jih bo po malem z drobižem in babami. Pa jih še bo, še... vse to je bilo meni zapisano to uro, toda milostno sem šla mimo; poglej in uživaj!»

Na neizmernem polju so se od vsepovsod zgrinjale tihe in mračne množice, množice pohabljenih, slepih, gluhih, bolnih in blaznih, množice sestradanih in uničenih otrok, sirotnih fantičkov in deklic, množice v bolečini in osamljenosti boga in svet proklinjajočih mater in vdov, množice starcev in stark, množice strtih, v bolnem smehu v propast drvečih žensk, vse te množice so se v dolgih, nepreglednih trumah zgrinjale okoli gore razpadajočih trupel, ki so jih trgale hijene in volkovi z do oči okrvavljenimi gobci, hijene in volkovi s človeškimi obrazi. Z vrha gore je donel nesramno izzivajoči, zasmehujoči in žaleči krohot zmagoslavja pijane Nenasitnosti, ki ga je spremljalo zadovoljno kruljenje leno prebavljajočih svinj.

Kam so hitele vse te množice, kam so hotele? Ali ni bila na njihovih mrliških obrazih zapisana silna, jeklena volja po novem, vse lepšem, plodonosnejšem življenju, po novem, pravičnejšem in boljšem bogu, po bogu solнца, zraka, zdravja, dela in svobode? Ali ni bil to človek, ki se je izvil smrtnemu objemu, da odkrito in naravnost zavpije, zakriči: «Proč vsi vi, ki ste me obsodili v smrt, kajti živeti hočem, delati hočem, biti hočem samo suženj zemlji in svojemu večnemu koprnenju!»

«Gospod, saj to ni smrt, saj to je življenje! Ali ni smrt obenem kal najsilnejšega mladostnega življenja?»

Vse bližje in bližje so se k gori primikale množice kakor nevdružno valujoče morje, gora se je pričela gibati, stresati, razklenjene kosti so se zopet sklepale, otopele in globoko vderte oči so utripale, so spregledale in Nenasitnost je kakor zid prebledela vrhu stresajoče se gore, se dvignila in gledala od groze medleč po širnem polju, ki ga je vse v nedogled pokrivalo kakor kri rdeče, v toplem vetriču dehteče cvetje. V smrtnem strahu je kriknila Nenasitnost: «Kaj vidim, kaj slišim? Vse se dviga, raste in stega roke proti meni! Ali si to ti, človek, ali je to tvoj grozeči obraz? Ali se je iz ene kaplje tvoje prelite krvi dvignilo deset grozečih pesti? Te roke proč od mene, proč od mene ta strašni obraz!»

Vse višje se je dvigalo morje, vse višje in višje so se gnali valovi in butali ob goro probujajočih se trupel. Vsa ta trupla so oživela, se spojila v eno samo od groze silno telo, ki se je dvignilo in streslo s sebe Nenasitnost. Nenasitnost je besno zarjula, se zakadila v telo in ga praskala s svojimi železnimi nohtovi. Sprijela sta se kakor dvoje železnih gor, se stiskala in premetavala. To grozno, velikansko telo je bil — človek.

JANKO GLASER:

JUTRANJA PESEM.

Pred najino spalnico oreh stoji,
v njem vsako jutro kos žvrgoli,
zahvalnico Bogu poje:

za zeleni grm, ki v njem gnezdo ima,
za visoki vrh, ki prepeva z njega
svojo srečo in hrepenenje svoje...

Tudi meni si sreče gnezdo dal
in nad njim hrepenenja si zvezdo vžgal ---
hvala, Bog, Ti za oboje!

IGO GRUDEN:

PESEM SAMOTE.

Željé — razpeti mramorni oboki
čez mračnost dalj, ki me od tebe loči...
slonim pod njimi v žalostni nemoči,
na oknu skrila sem obraz med roki.

S kostanjev vetra vzdihujoči zvoki
nemirno gostolijo v tihi noči;
brsti že popje, skoro se razpoči —
na oknu skrila sem obraz med roki.

Zakaj, ah, moram toliko trpeti?
O ti, ki pahnil si nas v mrak skrivnosti,
zakaj ne daš vsaj v miru nam živeti?

Ko da poplaval me oblak je gosti,
le sebe slišim v daljno noč ihteti
izpod breména utrujene mladosti.

A. P.:

LASTOVKA. (Dalje.)

Na tej sliki sta dve deklici. Emilija in Olga se sprehajata ob potoku. Zaton solnca. Emilija je otožna.

Morje, sinje morje, kako daleč je še do tebe?

Tam, kjer se rahli solnčni žarki zlivajo z nežnimi valčki v mehko toploto, pomešano s sladkimi zvoki glasbe, ki prihaja od obali in vabijo, božajo trepetaje uho ter šepčejo vanj besede o ljubezni; tam se morda smehljuje sprehaja zdaj tisti, ki je pozabil na nesrečno deklico.

Zakaj ji vedno bolj poredkoma piše, zakaj so njegova pisma vedno krajša in suhoparnejša, tako da išče v njih zaman besed, ki bi tolažile, ki bi podpirale njen up?

O, tja na oni hrib bi pohitela, da ga vidi, da ga spomni obljube! Zdaj ima moč, zdaj je dosegel svoj cilj!

Nekega jutra se je zbudila ob nenavadni uri. Poživljena in čudovito dobre volje je planila pokonci, nagnila glavico skozi okna in se čudila. Trudne zvezdice ponočnjačice so že komaj odpirale oči; zadremale so, še predno jih je soince popolnoma izbrisalo z neba.

«Kako krasno si nebo! Zakaj te ne smem gledati iz prijaznejšega kotiča te širne zemlje?»

In komaj je solnce vzšlo, je stekla klicat Olgo. «Pojdeš z mano?» In zasmejala se je veselo. Olga je začudena vprašala:

«Ti tako zgodaj?»

Emilija pa je vsa živa in razposajena nagajivo nagnila glavico in tlesknila z ročicami. In odšli sta v rosno, megleno jutro. Emilija je prepevaje tekala po travniku, poljubljala mokrim rožicam glavice, božala hrošče, pogovarjala se z metulji. Vmes se je smejala, kot je Olga že davno ni čula.

«Emilija, danes te ne poznam.»

Odgovorila ni na to, najbrž zato ne, ker odgovora ni vedela. Bilo je pač veselje brez vzroka, tisto veselje, ki ga naliže časih nevidna roka z nebes v bolna srca.

Naenkrat pa se je zdrznila. Spomnila se je nenadoma, da mora biti že pozno in da je že predolgo izostala. Vse njeno veselje je hipoma utonilo v tej bojazni.

Na povratku ni mnogo govorila, odgovarjala le kratko in raztreseno.

Komaj sta se približali domu, že je začula teta njen glas in jo počela že od daleč karati z ostudno bodečim glasom. Predolgo je že bila morala čakati na svojo žrtev. Ostre besede so morali čuti seveda tudi sosedje. Zdaj se je prikazal na oknu njen obraz, ves zaripljen od strastnega besedičenja.

«Ali me nisi čula, me nisi čula?»

Bila je tako grda, da bi celo dobri Bog ob pogledu na njo zamižal.

Siroti Emiliji je padel šopek iz rok in zbežala je domov. Olga je počasi odšla s povešeno glavo proti domu. Uboga prijateljica se ji je silno zasmilila.

Nedolgo nato, komaj po preteku dobre ure, pa je nenadoma zopet prihitela k Olgi. Zbeganih oči, bleda v lica in oblečena površno, kakor je pač zbežala od doma. Olga se je prestrašila, v srcu ji je vztrepetala slutnja.

«Olga, glej, čitaj!»

S tresočo roko ji je ponudila pismo. Bilo je od njega. Nanznanjal ji je s kratkimi besedami, da se je zaročil.

Olga je prebledela in dvignila strahoma pogled v njo. Njen obrazek je bil strašno izpremenjen. Tisto veselje je bilo torej krepčilo ostudne usode pred udarcem!

«Kako pa zdaj?» je vprašala Olga, ki je bila v tistem žalostnem položaju, ko človek najljubšemu bitju ne more pomagati.

Emilijin obrazek je izražal v okamenelih potezah napeto pričakovanje silno važnega sveta, terjal je odgovor od svoje najboljšje prijateljice. O, da bi se sklonil v tem trenutku nad njo nebeški poslanec, angelj božji in ji pošepetal v uho skrivnostno besedo; ki bi ji potisnil v roko ključ do tajnih vrat, ki vodijo v jasnost in veselje!

Tega pa ni bilo. V žalostni zadregi je povabila Olga glavico in zaihtela. Bila je tako zbegana, da ni vedela, kaj se je nadalje zgodilo. Samo tega se je pozneje spomnila, da je Emilija parkrat obupno zaklicala: «Ti ne veš? Ti ne veš?»

Prišli so drugi in ju obstopili. Tudi teto je spoznala po glasu.

«I, kajpada, o, o, te punce, to pa je sramota, hé! Pa kaj bi z ubežno nevesto! Uh, te oči, te oči! Bog me varuj nepremišljene besede!»

Takrat je gnus predramil Olgo. Videla je, da je Emilija zbežala kot blazna, bežala med jokom, ki ni več izražal boli, temveč strah. Od tedaj je bila ubita.

* * *

Te tri slike so predstavljale vsebino njenega življenja; njega sladkost in grenkost, svetlobo in temo, začetek in konec. Kajti po tistem dogodku je njena pesem utihnila, blesk njenih oči je ugasnil. Ginevala je cvetka, od vročih solz zalivana. Lastavica, še negodna, brezkrilna in že ujeta — za večno!

On se je bil medtem poročil s svojo tujo zaročenko. Počela je bledeti in pokašljevati. Jeseni se je plamen njenih želja še enkrat dvignil do upa. Strahoma je zaupala očetu željo, govoriti ž njim, proseč ga, naj piše ponj. Računala je s plemenitim razumevanjem Vladka kot prijatelja, hotela prositi ga, naj ji omogoči oditi odtod — kamorkoli.

Očetu pa se je stemnil obraz, obregnul se je in odšel, mrmrajoč besedo, ki se je glasila kakor «neumnost».

Morje, sinje morje, kako silno daleč si zdaj naenkrat od mene! O, zaspala bi rada, zaspala tako globoko in trdno, da ne bi čutila, kadar bi jo prenesli tja, kjer bi se zbudila, zbudila pod rajskomilim južnim solncem! Tam bi jo solnce pobožalo, kakor poboža mati svoje dolgo pogrešano dete.

Sredi zime je morala v postelj.

Takrat se je teta spomnila svojega mlajšega brata, župnika na deželi, ki je nekoč pisal ponjo, in odpotovala je k njemu.

Sodnik pa se je zamislil. Spoznal je, da ga hoče zapustiti vse, kar bi ga spominjalo na njo, ki jo je sovražil; vse, kar se je bilo utihotapilo z juga sem gori in se dotaknilo njegove usode. Z nemirov v srcu je hodil okoli hčerke, povpraševal jo, kaj ji je, česa si želi.

Morda pa je v tej pozni dobroti začutil, da je odgovor zapisan v njenih očeh, ker se je sramoval prašanja in vselej tiho odšel,

ko ni dobil odgovora. Topi vsakdanjec je jel premišljevat; zavedal se je, da ji je očetoval slabo.

In ko ji je postalo slabše, je v silnem kesanju hitel prosit župana, naj piše po sina.

Starka skrb pa mu je vklesala ponoči s finim dletom nove gube v lice.

* * *

Polagoma se je zmračilo. Emilija je zaprla oči, njen obraz je izražal pokoj.

Olga je tiho vstala in se po prstih bližala oknu. Zunaj je nalletaval sneg, na ulici ni bilo nikogar. Strnila je nalahno zavesi. V peči je cvilil veter. Ozrla se je še enkrat in njen pogled je dolgo visel na obrazku nesrečne prijateljice.

«Spi» je šepnila mehanično.

Zavzdihnila je ihté, kakor zavzdihne v sanjah otrok, ki je bil zaspal med jokom, in odšla.

4.

Kljub strašnemu viharju jo je oče župan mahnil pod noč v gostilno «pri zlati čaši». Burja mu je s koščeno roko bila v obraz. Tlačil je klobuk v glavo, držal ga neprestano, da mu je odrevenela roka. Ko je vstopil, so ga pozdravili z globokim spoštovanjem. Odkimal je malomarno, otepal sneg s čevljev in udobno prhal.

«Dobro, da sem že tu, inace bi bil še ušesa izgubil.» «To je vreme, kaj!» je odgovoril profesor Slama, ki je že sedel na stalnem prostorčku v svojem kotu in odmikal stol za prišleca. Ta se je bil med tem iznebil težkega kožuha s pomočjo natarice, kateri je šepnil v uho zaželjeno količino kisline. Nato se je ozrl po mizah, kakor bi hotel pregledati vse tiste, ki so ga bili prepovršno pozdravili. Oči, dve mali piki sredi neizmerne polja temnordečih lic, so bile solzne od vetra.

«Ti si imel lahko, ko stanuješ blizu», se je obrnil na prijatelja.

«Pa sem se tudi le s težavo odločil, danes zapustiti streho,» je odgovoril posestnik vile «Zvezde». «Kako pa, da nisi sinčka s seboj pripeljal?»

«E, kaj češ, ne ljubi se mu bogve kaj; truden je še d vožnje. Tako nas je iznenadil. Nisem mislil, da pride. Ravno bi se bil moral vkrcati na krajšo vožnjo.»

«Jaz pa sem računal ž njim; prav lahko bi par večerov nadomestoval svetnika pri igri.»

«Pa res nismo že dolgo igrali.»

«In tudi še ne bomo, kajti sodnika nekaj časa ne bo tako lahko pridobiti za kaj takega.»

«Čisto umljivo. Siromak mi je pravil, da je najžalostnejši človek na svetu.»

«Filozofač!» je siknil nekdo pri drugi mizi.

Župan je bojevito okrenil glavo, kolikor je pač dopuščal silni vrat, in ostro meril Olginega zaročenca, sedečega pri sosedni mizi v družbi dveh prijateljev.

Profesor Slama je junaško podpiral župana z grajajočim zibanjem kosmatega obraza, pri čemer se je posvetil tuintam izpod brade košček umazanega ovratnika. Nato je izpuhnil dim, nagnil čašo in rekel:

«Zdaj, ko naj bi se na starost ogreval ob sreči mladega življenja!»

Mesto župana je odgovoril zopet dijak.

«Grel bi se rad ob peči, ki je ni nikdar zakuril.»

Profesor ga je oplazil s srditim pogledom, pri sosednih mizah so se počeli muzati.

Obmolknili so in opazovali v zadregi natakario, ki je naglala v peč. Prisluškovali so tulenju viharja, in tedaj se je v sobo priplazila misel, da je v taki noči najbolje, biti čim prej doma.

* * *

Emilijino sobo je razsvetljevala slabotna luč. Ob postelji je sedela Nežika s pobožno knjigo v roki.

Nastala je divja noč. Opolnoči so se prebudili razjarjeni duhovi. Togotno je hrulo zunaj in ropotalo. Stresalo je vrata, prijemalo za kljuko, trkalo, kakor bi strašen nekdo siloma zahteval vstop v hišo. Butilo je ob zid, treščilo nekaj in padalo med silnim vzdihom. Burja je stezala svojo suho roko med hiše. Dvignil se je plamen lučke, na Nežikinem obrazu so se pojavile prečudne

poteze strjenega strahu. Z grozo so zrle umirajoče oči bolnice v to spačeno masko. Sence so se kot v divji bolečini spenjale kvišku in zopet padale. Zaoril je krohot viharjev in smeh viharčkov.

Emiliji so se dvignile obrvi, oči so izražale skrb. Tiho, pretrgano je izpregovorila: «Nežika, niso li ona vrata odprta?»

Nežiko so te besede predramile iz tope groze in vstala je pogledat, vsa zmedena.

«Saj so zaprta,» je rekla polglasno.

Sape so se pehale in suvale, režale, klicale se in si požvižgavale. Zimski hlapci so drveli kot pijane tolpe zmagovitih barbarov, dvignili krik do neba; to so bile sile, ki so grozile razgaziti polje, gozd in mesto.

Zabrenčalo je tako čudovito strašno, da je Nežika obstala kakor okamenela in se ni mogla več geniti.

«Gospod, usmili se nas!» je jeknila bolestno. In zopet se je čul Emilijin glasek, ubit in suh: «So pa tudi dobro zaprte one duri tam?»

Nežika je kimala, saj grlo ji je bilo stisnjeno in trdo.

«Od tam prihaja hlad — saj veš,» je nadaljevala Emilija. V prsih ji je hrčalo. Tam je bila soba mamice, tam so bili njeni vzdih, še živeči, njene solze. Tistih zidov pač nikdar ni ogrevala ljubezen.

Strahotno je brnelo na ulici. Tulenje burje, ki se je z rezkim glasom lomila na ogljih, je bilo časih tako nenaravno, da se je čulo, kot bi od daleč klical nekdo obupno na pomoč. Udarilo je nekje na dvorišču tako silno, kot bi se hiša podirala. Vmes se je glasila pesem viharjev, podobna groznemu krakanju gavranov.

Nežiki se je naenkrat zdelo, da se spenja po zidu pošast, ki hoče v sobo. V tistem trenutku se je Emilija hotela obrniti na drugo stran in je strašno zastokala:

«O, kako me boli, kako grozno je vse to!»

Njen glas je bil naenkrat čudovito čist in zvoneč; njene blodne oči so trenutno vzplamtele.

Nežika je počela divje naglo moliti molitev, trenutno izmišljeno; neizmeren strah ji je bil celo očenaš hipoma izbrisal iz spomina:

«Odprite, angelji, nebeška vrata, velika in zlata! Obrni, o Gospod, sveti svoj pogled na tega trpečega otroka — —!»

Zledenela ji je molitev na jeziku, kajti zašklepetalo je zunaj, kakor bi se zlodeji pretepali z izruvanimi drevesi. Spodaj so vrata zamolklo udarila.

V divjem strahu je segla Nežika naglo po blagoslovljeni vodi. Kajti nocojšnjo noč je kraljeval sam gospodar pekla. Bilo je že tako ogabno, kot bi dvoril Bog hudiču, tako je hrulo in lomastilo v prirodi.

Zabobnelo je pod okni in Nežiki se je zdelo, da so se zamajale stene. Zamajala pa se je bila v divji omotici ona sama.

«Jezus!» je kriknila in hitela klicat gospoda.

«Gospod, gospod, ali slišite? Ali slišite gospod?»

Njen glas je zamrl v piskanju in šumenju. Ali ni začula zdajle njegovega glasu?

«Oh, gospod, hitite vendar! Če nam umrje v tej noči, ne bi pomenilo nič dobrega. Pridite, sama ne vzdržim več! Moj Bog, saj ste vendar oče, pa me v taki noči pustite samo ž njo!»

Nikdar si ni upala povedati mu kaj takega; toda danes, danes je sveti gnev prekipeval v njenem srcu, nocoj, ob zvokih orjaškega orkana.

Šele ko je pričel sodnik vzdihovaje vstajati, je stekla nazaj in zaprla burno vrata za seboj, ko da je bil sam hudobni duh že v veži.

«O, kdaj bo konec te strašne noči! Oh, kaj je storilo to ubogo bitje, da mora toliko trpeti!»

Zajokala bi bila, da se ji niso bile solze v grozi strdile. Zunaj je okrog oglov stokalo in žvižgalo. Bilo je, kakor da je zima poslala v to dolino preveč svoje vojske, kajti nastala je očitvidno gneča v njenih vrstah. Po ulicah je vladala črna tema.

Zdaj je Nežika slišala neko tvrzanje in mislila, da praska smrt po stenah in se plazi bliže in bliže. Skozi špranjo v zavesah je videla divje obraze mimo drvečih peklenščkov kuštravih las in pijanih oči, ki so v razpaljeni strasti poskakovali v plesu, rigali in prhali. Njih surove ljubice pa so jim veselo ploskale.

«Kaj dela zdaj neki stražar?»

Nenadoma, tiha in tuja se je ta neosnovana misel porodila v njenih zbeganih možganih.

Emilija je ves čas zrla nekam predse, dihala mukoma, zakašljala parkrat trudno, brez moči. Izpregovorila je proseče:

«Oh, Nežika, stisni zaveso bolj skupaj!»

Nežika, ki je še vedno stala pri oknu, je hlastno prijela zaveso. Zdajci je za njo nekaj zavzdihnilo in zašumelo. Okrenila se je in umrla bi bila od strahu na mestu, da ni v tem hipu ugledala sodnika, ki je bil medtem prišel v sobo v mehkih čevljih. Mislila je že bila, da je stopil peklenšček in izpustila zaveso, da je še bolj zazijala. Odrevenelost in strah sta jo zapustila in počela se je tresti.

«Papa!»

Emilija je bila zaklicala: «Kaj je, dete?»

Kadar človek kliče iz strahu, ne odgovarja na taka prašanja. Iztegnila je proti njemu svojo suho, prozorno ročico, ki jo je naglo prijel, počel jo božati in stiskati k sebi. Trenotek sta zrla drug drugemu v oči brez besede. Počasi pa se je njen pogled pričel obračati k Nežiki, toda polagoma, kakor da ji težko dihanje ne dopušča, da bi se oči prenašlo premikale.

«Nežika!»

Sklonila se je dobra stara ženica doli do njenih ust. On pa je odstopil; težko, z bolečino v srcu.

In prijela je služkinjo za roko, njo, ki ji je bila tudi tuja, toda prijazno tuja, ki ji ne bi storila nikdar nič zlega. Zahtevala je vode; njena usteca so bila suha, izpita od boleznin in od groze.

Spodaj na trgu je sikal strupen smeh zlih duhov. Burja je pretrepala neubogljive vetriče, da so cvilili.

Take noči niso za plahe duše, ki bivajo v samoti, v srčni samotnosti, brez ljubečih, morda celo v lastni hiši brez svojcev. Kadar brbrajo bobni vojskujoče se narave in pekečejo podkve divjih jezdecev; kadar grme kotli pobesnelega neba in se sliši mogočna arija njegovih basov.

Zdaj je pretreslo sobo: «Olga!»

Ta vik je oznanjal ono mejo smrtnega strahu, kjer se srce v iskanju ljubezni in zaupanja izgubi v strašno prazni samoti. In nadaljevala se je rohneča maškerada peklenških divjakov, od blaznega rajanja in razuzdanosti težko hropečih, vriskajočih od strastnega veselja do uničevanja, smrti in gorja, solz in smrtnega strahu.

Potrkanje, kričanje in suvanje, rjojenje, sikanje in švrkanje, ropot in krohot, ples, smeh, skok in lom, piš, žvižg — to je trajalo vse do jutra, do izmučenja.

(Konec prihodnjic.)

C. GOLAR:

V JEČI JE MRAK.

(Admont, v vojaškem arestu 1917.)

V ječi je mrak in žalostno srce,
in še misli so zvezane moje —
v svobodo bi radostno kam brez mejé,
kjer veter nebeški s smrekami poje.

Temnó, razrovano je v duši mi,
ko slišim kletve, vojaške molitve —
pijano smejanje tesnobo le ruši mi,
ne misli nihče v kantini na bitve.

Kdo je na okno zamreženo zdaj potrkjal?
Poglej jo, zunaj je drobna sinička. —
In spomin kot žarek mi je zasijal:
Pozdravljena, ljubljena ptička!

Ali si moja, prijazna siničica ti?
Tista, ki te deček hudobni je ujel
v jutru božičnem, ko srež na grmih zori,
in je divje, veselo zapel?

Ali si moja, prijazna siničica ti?
Zaprl te je v gajbico, ozko in skrito,
vzel ti je solnce in plan valovito —
in jaz sem te žalostno videl jetnico
in tiho, skrivaj odprl ti temnico —
O, kakšen klik je srebrn
zakliknil na veji visoki,
ko zopet si v zarji, svobódi široki
letela čez jablane, češnje in strn!

Ali si moja, prijazna siničica ti?

Prinašaš pozdrav mi od rodnega juga,
prišla si tolažit me v ječo temotno,
kjer težko živi se brez brata in druga
življenje v razdvoju, življenje samotno?

Ali si moja, prijazna siničica ti?

◀ KNJIŽEVNA POROČILA. ▶

Kralj Matjaž. Ilustriral Fran Kralj. Založil dr. Albin Stelè. V komisiji pri L. Schwentnerju v Ljubljani. 160 K, navadna izdaja 140 K.

Recenzijskemu izvodu je bil za «eventualno uporabo» priložen sledeči s strojem pisani «koncept»:

«Knjiga je umetniški in tiskarski unikum v slovenskem knjigotrštvu: od prve do zadnje strani je vse kliširano. Vsebina knjige je znana narodna pesem o kralju Matjažu in Alenčici. Cel tekst je Fr. Kralj spisal v posebni kaligrafični pisavi, ki si jo je sam zamislil kot dekorativno posebno učinkovito in lahko prilagodljivo stilizacijo naše pisave. Privzel pa je k temu načinu še en element: vsebinski ritem pesnitve, z ozirom na katerega je dal poteku pisave vsebini primeren, stalno se menjajoč ritem. — Vzemite kot primer samo prvo kitico, kjer so prvi štirje verzi o ženitvi Matjaževi napisani v prijetnem, lahko valujočem ritmu veselja. Ozadje tvori ornament iz lipovih listov in cvetov (slovansko ozadje). Po sredi preko lista je potegnjena grozeča črna lisa slutnje nevarnosti. Naslednji verzi v svojem poteku nenadoma porušijo dosednji mirni ritem in padajo proti desnemu kotu. Kjer gre pisava preko črne lise, je bela, kar daje zunanjemu licu uredbe poseben mik. Matjažev odpor v zadnjih dveh verzih te strani je izražen s tem, da se ritem teh dveh ostro postavi kot vstajajoč v svojem koncu proti padanju prejšnjih. Zanimivo je, kako potem do boja postaja vsaka stran vedno bolj grozeče črna, dokler se povest o boju samem ne vrši na čisto črnem ozadju v beli pisavi. Črno ozadje začne izginjati, ko se Matjaž odpravi v Turčijo reševat Alenčico; zupanje v njegov uspeh je toliko, da so naslednji listi že čisto beli. V ozadju se tudi pozneje pojavljajo ornamentalni motivi — v zvezi z vsebino. Ko smo ugotovili princip, po katerem je napisan tekst, zadostuje, da knjigo pazno prečitata, ker Vam bo brez nadaljnega komentarja vse ostalo jasno. — Tekst je vselej na levi strani, na desni pa ilustracija k glavnemu dogodku dotičnega dela teksta. Risbe so bile izvršene s svinčnikom, dokazujejo bujno fantazijo umetnikovo. Nekatere težave bodo mogoče delale slike boja, dokler se gledalec ne umisli v perspektivično stališče, iz katerega so zamišljene. Gledane so namreč od zgoraj, ali vsaj na pol od zgoraj in zato polne za naše oko ne navadnih perspektivnih skrajšav.

Celo delo — od naslovne do poslednje strani ovitka — je umetniško delo enotnega kova. — Brez pretiravanja je lahko smatramo za književno-umetniško delo, ki dosedaj pri nas nima para i kar se tiče okusa, s katerim je zamišljeno in aranžirano, i kar se tiče doslednega izvajanja principa, na katerem sloni.»

Ta «koncept» je vreden, da ne ostane zakopan v predalih našega dnevnega časopisja, ampak da se shrani v listu, ki je našim zgodovinarjem bolj lahko dostopen. Saj ni preprosto «koncept», ampak pravcati «sistem», ki mu vsled njegovega izvora moramo prisojati veliko mero avtentičnosti. Zanimiv je zaradi tega, ker nam jasno kaže, odkod izhaja in ob čem živi stremljenje naše naj-

mlajše umetniške moderne; pokaže pa se ob njem tudi lahko, kam to stremljenje vodi.

Generacija, ki negira na sebi vsak vpliv tradicije in svoj lastni razvoj podčrtava in poudarja s tem, da namenoma razkazuje kronologijo lastnih del, zre svojo največjo slavo v tem, da živi po historičnih rezultatih teoretične analize umetnosti. Umetniško delo ji ni enoten stvor, ki je vteleseno umetniško stremljenje po izrazu tega, kar v njem samem valovi, ampak mixtum compositum iz ingredienc, ki so jih ekstrahirali analitiki umetnosti: pohujšala jih je zgodovina in teorija umetnosti. Umetniška zgodovina je v toku svojega razvoja počasi prešla od golega inventariziranja in opisovanja v umetniško teorijo, ki se peča z analizo funkcijonelnih enot, t. j. s prašanjem, katere in kakšne so one posameznosti kakega človeškega dela, ki delajo, da je to delo res umetniško. Tako se je — da vzamemo samo par najnavadnejših primerov — v plastiki začelo govoriti o «noseči», «mirni» horizontali, «rastoči», «kipeči» vertikalni, o «nemirni» diagonalni (Daumier!) itd. — Umetnik in teoretik sta si različna ne le po svojem poslu, ampak tudi po svoji naravi: prvi je in mora biti sintetik, drugi je in ne more biti nič drugega ko analitik. Goli analitik ni sintetik; on lahko sestavi samo mozaik, toda njega posameznim delom se bo poznalo, da so brez organske zveze, ki je umetniku, sintetiku, dana sama po sebi in že a priori. Z golim umovanjem ustvarimo v umetnosti samo mrtve homunkule. Tragika splošnega človeškega stremjenja po umetnosti je vedno v tem, če si iz slabosti, ki je naravna lastnost vsake teoretične analize pred umetniškim delom, naredi pravo umetniško čednost, dvojna tragika, če na to pot zablodi pravi umetnik ali če ga kdo nanjo zapelje. To se je godilo in se godi v vseh časih in dobah, v katerih govorimo o «stilih» in «manirah»; tudi način, kako je Fr. Kralj ilustriral «Kralja Matjaža», ni prav nič novega, kaj šele modernega.

Stremljenje, da se vsebini verza ali spisa, ki je izražena v njegovem tekstu, da tudi z njegovo zunanjo obliko še poseben izraz, ima že dolgo genealogijo. Tako delajo že antična «technopaignia», tako so delali nemški pesniki 17. in 18. stoletja, ki so bili nerodni posnemači antičnih oblik, tako dela med Nemci Arno Holz, ki se je v stil in jezik 17. stoletja tako uživel, da je v njem izdal kar celo knjigo («Dafnis!»), v prozi je nekaj enakega poskusil Liliencron, ko je v svojih «Vojnih novelah» ilustriral glas bližajoče se granate tako, da je dal natisniti celo vrsto dolgih zvenceh nemških «z» na ta način, da je bil vsak sledeči večji od prejšnjega. (Zavedna reakcija na to zavedno maniro je tipografski puritanizem n. pr. pri Stephanu Georgeu in nekaterih modernikih.) Enako dela tudi Fr. Kralj, samo da on z obliko verza ne izraža «vsebinskega ritma pesnitve», ampak prej golo, realno, vseskozi nepoetično vsebino posameznih verzov in celo besed! Besede «krog leti» in «krog zarajata» je v resnici napisal v krogu, «v Turčijo doli globoko» pada beseda «globoko» v resnici globoko pod svojo prvotno črto, verza «Matjaž jo ročno sukati ve» in «Po bliskovo mu sablja gre» sta napisana v vijugah, ki so nekaka projekcija poti sabljine konice, verz «čez reko splava široko» gre od levega kota strani spodaj v desnega zgoraj itd. — Kam vodi vse to? Da bi bil dosleden, bi moral n. pr. besedo «šator» napisati v obliki trikotaja, «podkev» v njeni obliki itd. Po tej poti bi dosledno prilezli nazaj v hijeroglif in iz njih še dalje nazaj v ideograme in piktograme. Tako bi nazadnje tekst popolnoma izginil (ker bi

postal nepotreben) in dobili bi namestu njega čisto navaden rebus. Lahko bi ga narisali z različnimi barvami, natisnili na raznobarven papir, mu dodali še note in razne ritmične in dinamične znake (kajpada bi bilo treba iznajti še novih!) — kakšne nenavadne in čudovite perspektive se še odpirajo umetnikom, ki umujejo in ne ustvarjajo!!! Tak način «pisanja» ni niti dekorativen, niti čitljiv, ampak nemiren, ščemeč, boleč, z umetniškega stališča pa absurden. (Mimogrede še: niti pri nas ni nov; po času ga je prehitel in po originalnosti daleč prekosil Cotič z onimi svojimi «naslovi», ki so bili tako nečitljivi, da jih je družba sv. Mohorja lahko porabila za dekorativne vinjete v «Pravljicah», ki sta jih napisali Utva in Mira)!

V risbah je Fr. Kralj človeško perspektivo brez vsake notranje potrebe in motiviranosti — ali res iz samega hlastanja po originalnosti? — spremenil v ptičjo (prva ima skoro že žabjo). Tudi v tej smeri je možen še raznolik razvoj: menda v Fuchsovi «Sittengeschichte» sem videl sliko cerkvene poroke, narisano — kako bi rekel? — iz krtove perspektive. Na prvi pogled ne opaziš na nji drugega ko razne pare večjih in manjših podplatov in pet! Tukaj še dolgo niso izčrpane vse možnosti za onega, ki išče izvirnost v tem, da dela vse nalašč drugače ko drugi ljudje.

Čudno in obenem značilno je, da ilustrator, ko se je poglobljajal v «vsebinski ritem» teksta, ni opazil, kake smešne naivnosti in nemotivirane sestavine ta vsebinski ritem motijo. Besedilo teksta je nekoliko modernizirano, kjer ga ilustrator ni razumel, pa ga je pustil pri miru. Vse kaže, da mu je ostal tekst — in ž njim seveda tudi njegov «vsebinski ritem» — precej tuj in da mu je služil samo kot slučajna folija za njegove eksperimente. Tako je ta knjiga bolj triumf naše tipografske tehnike ko pridobitev za našo umetnost. Mladost, nenavadno resno stremljenje in očitna umetniška nadarjenost pa so nam vendar porok, da se bo Fr. Kralj še kedaj nasmehnil ob pogledu na čudna pota, po katerih ga je vodil nepotreben rešpekt pred različnimi Wagnerji.

J. A. G. ...

Melik Anton, Jugoslavija. (Konec.) Zemljepisni pregled. I. del. Ljubljana, 1921. 284 str.

V poglavju o «Prebivalstvu» na str. 132 navedene številke seveda niso zanesljive, ker se je popisovanje vršilo šele v začetku tega leta: kraljevina SHS ima okoli 12½ milijona ljudi. Glede narodnosti pravi Melik, da je naša država «tvorba samo enega naroda, t. j. jugoslovanskega, ki se nahaja v stanju narodnega nastajanja iz treh narodnih delov: srbskega, hrvatskega in slovenskega...» To je mogoče umljivo politikom, ker pa jaz politike ne razumem, ne morem te teze razumeti.¹ Za mene danes ni ene jugoslovanske narodnosti, ampak celih pet: slovenska, hrvatska, srbska, bolgarska in — pa brez zamere — macedonska, ki bo trajala vse dotlej, ko se bo opredelila. Vseh teh «Jugoslovanov» je nekako 85 %, ostalih pa 15 % (4,4 % Nemcev, 3,3 % Madžarov itd.). Po veri je pravoslavnih kakih 47 %, katolikov 40 %, ...

¹ To je sama čista politika, kakor je politika že naslov knjige, če ga primerjamo z njeno vsebino, in politika, ne pa znanost Melikovo razlaganje o narečjih, posebno pa frapantno odkritje (str. 149), da smo Slovenci — ekavci.

mohamedancev 11 % in 2 % ostalih). Skoz in skoz netočna je trditev, da se katoličani južne Dalmacije imajo za Srbe (mogoče 1‰ pro mille), ravno tako tudi, da se Bunjevci in Šokci «ne štejejo ne k Hrvatom, ne k Srbom»; vedno so se priznavali k Hrvatom in v najnovejšem času so to storili tudi «službeno». Tudi mohamedanci južne Srbije se imajo za Turke ali Arnavte, nacionalno čustvo pa je treba spoštovati brez ozira na kako «politiko». In Krašovani? ... Popolnoma pravilno navaja Melik nazore o Makedoncih; to je posebna skupina, ki tvori prehod od Srbov k Bolgarom. Po jeziku je eden del bližji Srbom, drugi Bolgarom; prašanje pa je, ali se sme narodnost soditi samo po jeziku. Po tem načelu bi črnici severne Amerike morali biti Angleži, ker govorijo samo angleško in mnogi Indijanci Brazilije bi morali biti Portugalski, ker jim je materin jezik portugalsčina. Nobena teorija ali hipoteza ne more s silo komurkoli vsiliti kakšnokoli narodno čustvovanje.

V poglavju «Gostota prebivalstva in tipi selišč» izvemo, da pride 51 prebivalcev na 1 km²; seveda so posamezni kraji neenako naseljeni: glamočko okrožje jih ima 14, Medjimurje pa 120. Žalibog ne izvemo, kako je Melik izračunal to gostoto: ali z ozirom na celotno dotično površino ali pa je izločil določene areale (n. pr. gozde). Dober je pregled «tipov naših selišč»; seveda bo treba zbrati še gradiva za končno redakcijo tega antropogeografskega problema naših, posebno severozapadnih krajev.

Žalostno sliko nam podaja pisec o analfabetizmu; ne bom se mnogo zmotil, če rečem, da v smeri od severnega zapada proti južnemu vzhodu analfabetizem vedno bolj raste; od 20 % v Sloveniji na 85 % v Srbiji (posebno v Macedoniji) in 88 % v Hercegovini. Največ prispeva k temu visokemu odstotku mohamedansko ženstvo, kar bi bil Melik moral poudariti. Duševna kultura naroda pa se ne meri samo s tem merilom, ampak po obsegu mnogih drugih faktorjev: ni treba, da je najkulturnejši človek oni, ki je «pismen».

V oddelku «Narodnogospodarske razmere» opisuje Melik najprej razne kulture tal po arealu (brez južne Srbije); največ imamo njiv in vrtov (32 %), potem gozdov (32 %), neproduktivne zemlje pa 9 %; seveda so «zelo neza-nesljive navedbe o kulturah v Srbiji, za južno Srbijo in za Črno goro še nimamo nikakih podatkov». Za tem navaja po vrsti one rastline, ki pri nas najboljše uspevajo; sem spada tudi «gozdarstvo» in ne za «živinorejo». Razlaganje enega in drugega kakor tudi rudarstva temelji na podatkih iz predvojnih časov; priznati treba, da jih je Melik z velikim trudom zbral.

V «Prometu in trgovini» vidimo žalostno sliko pomanjkljivosti naših železnic: izračunal sem (po Melikovih podatkih), da imamo na 100 km² areala samo 3-8 km železnice (Nemčija 11 km). Melikov način primerjanja dolžine železniških prog z arealom ni navaden, toda zdi se mi opravičenejši od navadnega; po tem računu pride na 1 km železnice 26·5 km² površine (v Nemčiji 9 km²), torej — kot primer — trikrat manj ko v Nemčiji. V opisu vseh prog je mala nejasnost (str. 267): «v gradnji se nahaja Liška železnica, zgrajena doslej od Ogulina preko Gospića, projektirana preko Otočca in Zrmanje na Knin», biti pa bi moralo «preko Gračaca in Zrmanje na Knin», kar je pač lapsus calami! Melik razvija tudi svoje mnenje o grajenju novih (oziroma premembnih starih) prog. Meni se zdi, da mora biti naša prva in najglavnejša železniška politika v tem, da zvežemo kolikor mogoče mnogo zaledja z morskimi pristanišči. Dve progi imamo: Sušak-Zagreb-Beograd in Solun-Skoplje-

Beograd. S prvo treba spojiti po čim krajši in čim primernejši progi Ljubljano (oziroma Slovenijo), da blagu iz Sušaka ne bo treba hoditi preko Karlovca ali Zagreba, kakor danes. Iz Splita pa bi morala biti proga zvezana preko Sinja, Ržanova in Livna pri Bugojnem z normalizirano bosansko mrežo. Zaradi velikih tehničnih težkoč in neprimernosti luk pa bi bilo težko določiti progo, ki bi naj vezala srce Srbije, bogato Kosovo polje, s kakim jadranskim pristaniščem. Skader ne more priti v poštev in če bi bil tudi naš, ostaneta nam torej le še Ulčinj in Bar, ki pa bi se samo z velikanskimi stroški priredila za trgovski pristanišči; v tem oziru bo treba mnogo previdnosti. Melikove želje glede graditve železnice so opravičene, toda mnogo desetletij bo treba, da bodo izvršene vsaj do polovice. S temi njegovimi željami zaključujem poročilo o njegovi knjigi, obenem z nasvetom, naj z drugo izdajo svoje knjige počaka dotlej, ko bo imel zanesljivo in homogeno gradivo: tedaj bo knjiga res vodnik v vsakem oziru.

A. Gavazzi.

Dve Meškovi povesti v nemškem prevodu. Znana Herderjeva knjigarna v Freiburgu je izdala knjigo z naslovom: «Das Paradies auf Erden. Der kleine Zigeuner. Zwei Kindergeschichten von Xaver Meschko (sic!). Deutsch von Mina Conrad-Eybesfeld». Obe povesti sta vzeti iz I. in II. zvezka «Mladim srcem» (Mohorjeva družba leta 1911. in 1914.); prva slove: «Zgodba o Martineku, otroku, ki je iskal raj na zemlji», druga «Ciganček».

Čitatelja takoj v naslovu zbode v oči, da se v njem sploh ne omenja slovenski izvirnik. Kaj, ko bi v tem tičal spekulativen namen, češ, «Meško» zveni nekako rusko ali češko, pa bi bilo več odjemavcev... Brezobzirnost je tem večja, ker si je založna knjigarna tudi kliše za naslovni list izposodila od Mohorjeve družbe, a ga nemškemu čitatelju molče prodaja za svojega.

Prevod se čita še dosti gladko in dobro ter si je bržkone že pridobil ali pa si še pridobi prijatelj med Nemci. Ali stvar dobi takoj drugačno lice, ako ga primerjaš z izvirnikom. Meško ima nekamo samosvoj slog, ki nekaterim ugaja, drugim pa ne; poglavitna njegova hiba je pač ta, da je le prevod gostobeseden in dolgovezen. Morda se je tudi prelagateljici zdelo tako in morda je prav zato delala z izvirnikom tako kakor — no, kakor se ne sme delati. Ako si že izberem spis, da ga prevedem, mi mora biti prvo načelo, da ga podam v tujem jeziku kolikor mogoče vernega, z vsemi posebnostmi, pa najsi te posebnosti tudi časih izvirniku niso v korist, ali se ga pa sploh ne lotim. Izpreminjati, klestiti ga nikakor ne smem, nikor še tako, kakor je Meškovi povesti izpreminjevala in klestila Conrad-Eybesfeldova! O tem bi se dala napisati vsaj tolika knjiga, kolikršna je njena — saj niti ena stran ni taka, da bi ji ne bilo ničesar oporekati. Vendar naj bodo tukaj našete samo najbolj kričeče diskrepance, ki izvirajo I. odtod, ker je prelagateljica slovensko besedilo napačno razumela ali netočno prevedla, in II. odtod, ker si je dovolila neumestne izpreembe in izpustila po cele odstavke, bistvene za slog in kolorit izvirnika.

I. Str. 2.: Ein schönes, behagliches Haus hast du, ganz allein für dich. Prav lepo stanovanje imaš in sila prijetno. Tako na samem. — Str. 3.: Die Tränen des Himmels fallen auf euch, wenn ihr Unrecht leidet. Nebeške solze padajo na vas, ker trpite krivico. — Str. 4.: ...daß du mich unschuldig solche Verfolgung leiden läßt. ...da trpim nedolžen tako

huda očitanja. — Str. 5.: Na, da hast du. N á, tu imaš. (Nemški «na» izraža resignacijo, dvom, ogorčenost, nima pa prav nobenega stika s slovenskim «na» = tu imaš, vzemi.) — Str. 8.: Dieser mochte das Kind nicht leiden. Nerad je videl mož deco. (Torej vobče nerad otroke, ne pa samo Martinka — izbrisana poteza njegovega značaja.) — Str. 8.: Der war ein seltsames Kind und hatte Anlage, ein Schwärmer und Sonderling zu werden wie der Schmied Janko. Res čuden otrok je bil; deloma ustvarjen tak pač od Boga, nekoliko pa je bilo to delo kovačevo. — Str. 9.: ...und sein langer Schnurrbart zitterte. In za dolge mustače so ga vlačili. (Tudi v izvorniku oblika «vlačili» ni upravičena, ker otroci kovača niso vlačili za brke, nego so ga le časih malo potegnili zanje; v nemščini pa bi moral vsekakor stati stavek: und sie zerrten ihn an seinem langen Schnurrbart.) — Str. 10.: Sie wanderten zu dem häßlichen Zauberer, der die unschuldigen Kinder in seine Höhle lockt, um sie zu braten und zu verzehren. Romali so v daljni dom grdo glede čarovnice, ki je zvalila v roparsko svoje gnezdo sredi šume nedolžnega fantiča in njegovo sestrico, da ju speče in poje. (Prevod je zanikaren, poleg tega pa zmiselno napačen, ker ima Meško tu brez dvojbe v mislih nemško pravljico «Hänsel und Gretl».) — Str. 11.: Wer könnte alle Geheimnisse der Sommermondnacht behalten und erzählen, und von der Osternacht, wo vor Sonnenaufgang jeder Grashalm spricht und die Tautropfen wunderbare Lieder läuten? Kdo bi mogel dopovedati, in kdo si zapomniti vse tajnosti in skrivnosti, godeče se v kresnih nočeh, sveti noči ob polnoči, na velikonočno jutro pred solnčnim vzhodom, ko govori vsaka travca in pozvanja v čudnih pesmih rosa na travi. Da prelगतeljica ne loči glagolov «sesti», «leči» od glagolov «sedeti», «ležati» (legati), kažejo razni primeri: Str. 15, 85, 120, 125 in 143. Stavek na str. 125 slove: Der Himmel... lag ni edem Menschen auf der Brust und auf der Seele; Meško pa pravi: In nebo... nikdar ne lega človeku na prsi in ga ne ne duši. (Glagol «duši» zameni z lokalom samostalnika «duša» pač samo, kdor je le deloma zmožer slovenščine!) — Str. 26.: Sie würde sicher (!) seine Bitte erhören. Slišala je pač proseči vzdih. (Zakaj v prevodu pogojnik? In «slišati» ni «erhören», «vernehmen».) — Str. 30.: Die Federn aber glänzten in der Sonne wie die neuen Seidenkleider, welche die Mädchen daheim an großen Feiertagen trugen... a perje se sveti v solncu kakor novi svileni robci vaških deklet ob velikih praznikih. (Kmetiška dekleta v svilenih oblekah — pred vojsko!) — Str. 32.: Der Alte sagte es mit einem erstickten Schluchzen. Z na pol jokavim glasom se je čudil stavec. — Str. 40.: Ganz gewiß nicht. Ich habe ihm ja nie etwas zuleide getan. A četudine! Saj bi mu vendar ne storil ničesar žalega. (Zmisl niti približno ni pogojen.) — Str. 76.: ...ihre lauten Rufe hallten durch das Brausen... skrbi polni klic je trepetal po širni šumi. (Glej zgoraj «dušf» — dúšf!) — Str. 77.: Das ganze Dorf war bald erfüllt von der Neuigkeit (prav: von der Neuigkeit erfüllt). Zašumelo je v vasi ob izredni novici. — Str. 78.: ...mit überzeugter Stimme. ...s prepričevalnim glasom. (Kako neki bodi glas prepričan! Toda «prepričevalen» je «überzeugend»!) — Str. 79.: Die Zigeuner glauben ja an nichts. Ciganom ni zaupati. — Str. 91.: Nach und nach begann er zu sprechen. Naposled se je razgovoril. (Razgovoril se je = wurde er gesprächig.)

Str. 92.: ...und spielst aus tausendfachem Herzen. ...in s tisočerimi srci se igraš. (Zmisl izvirnika popolnoma potvorjen!) — Str. 94.: Sieh, schon öffnen sich die Fenster und Türen auf die Straße. (Glej, že se odpirajo okna, že se odpirajo duri na stežaj. — Str. 102.: Alle Lieder spielte er den Leuten im Dorf, die er auf der Wanderschaft fremden Leuten gespielt hatte. Vse one pesmi je igral vaščanom, ki bi jih sviral na potovanju po svetu tujim ljudem. — Str. 131.: Wenn der andere nur seiner Geige nichts zuleide tat. Saj vendar s svojo godbo nikomur nič žalega ne stori. — Str. 137.: ...hatte ihm Alexander den Arm verdreht. ...se mu je mali muzik o vil roke. (Pravilno: umklammert.)

II. Svojevoljnih izprememb je v prevodu na kupe; tukaj naj bodo postavljene samo nekateri zgledi v dokaz, kako je Conrad-Eybesfeldova «popravljalna» izvirnik, povsod njemu na škodo. — Str. 5.: Wenn du noch einmal mein Haus betrittst, so werde ich dich zermalmen wie die Steine in meiner Mühle das Korn. Ker če prestopiš še kdaj prag moje hiše, bi me premagal morda satan, sovražnik naših duš, da te zmeljem, kakor zdrobi kamen doli v mlinu slabotno zrno. — Str. 7.: ...der Engel der Nacht aber wird die Schuld des Hausherrn in das Buch der Verdammnis eintragen. ...angel noči pa (zapisuje) krivice gospodarjeve v knjigo pogubljenja. (Čemu medli prihodnjik namesto živega sedanjika?) Na isti strani stavka: «In hčerka je bila mlada in lepa, zato (!) vsa blaga in dobra». V prevodu sploh ni. — Str. 10.: Man konnte dann in der Schmiede deutlich das Rauschen des Mühlenbaches vernehmen, der seine einschläfernden Weisen mit den Worten des Erzählers vermengte. Šumenje vode, padajoče na mlinska kolesa ob mlinu pod vasjo, se je slišalo tedaj docela jasno v kovačnico in se je mešalo v uspavajočo melodijo z besedami pripovedovalčevimi, ki so postale med tem pripovedovanjem mehke in nežne, kakršnih bi človek ne prisojal temu velikanu. (Tako pa se res ne sme!) — Str. 10.: Stavek: «Kako so se pripogibale bliže in bliže pripovedovavne male kodrolase glave in nemirne prsi, ki je v njih burno utripalo srce, vse razburkano od pričakovanja, kako da se konča zgodba» se je zdel prelagateljici popolnoma nebitven; zato pa tudi v prevodu ni sledu o njem. — Str. 11.: Sieh, ein großer, steinerner Tisch steht inmitten von Fackeln, von der Decke hängen goldene Leuchter, die Lichter selbst sind große Perlen, die so funkeln, daß es dem menschlichen Auge zuerst die Sehkraft benimmt. Glej, velika kamenita miza stoji sredi dupline, s stropa vise zlati lestenci, luči so sami dolgi biseri, blesteči, da jemlje vid umrljivemu očesu. (Čemu prižiga prelagateljica še plamenice, da napolnjujejo duplino s smradom in dimom!) — Str. 17.: Es war ihm feierlich zumute, wie an einem großen Feiertag, und er meinte, die silbernen Blätter des Paradieses zu hören, die wie kleine Glocken läuten, wenn der Wind durch die Zweige streicht. Sein Auge leuchtete, als sehe er schon die ganze Herrlichkeit des Paradieses. Mehko je zazvonilo v duši kakor ob velikem prazniku ali kakor da bi potegnili božajoča pomladanska sapa skozi vejevje onega čudežnega drevja rajskega, in bi se dotaknili srebrni listi drug drugega z nežnimi poljubi; nasmehnile so se jasne oči, kakor bi posijalo v nje tisto čudežno solnce skritega raja, v hrepenenju iskanega. (Meškoy stavek je sicer precej razblinjen, vendar pa nežen; v prevodu je šla skoro vsa njegova poezija rakom žvižgat.) (Konec prihodnjic.)

besedno Eybesfeldova mi prevajala, a porajala jo pa veliko pisatelj

Risto Savin: o p. 13. Pet pesmi; o p. 20. Tri pesmi. Celje. Goričar in Leskovšek.

Risto Savin — posebno znan po svoji operi «Lepa Vida» — se je podal v javnost v dveh zvezkih solonapevov na Župančičeva besedila. Da je komponistu njegova muza bila večkrat milostna, kažejo mnoge njegove skladbe, kakor n. pr. «Sarabanda» za klavir, moški zbor «Kosa» (—eden redkih zborov, kjer je solo v zbor vpeljan karakteristično), njegova «Predsmrtnica» v as-duru itd. Če vzamemo izdajo op. 13, smemo biti z njo zadovoljni, zlasti radi prve, tretje in četrte pesmi.

Ne posebno umetne, a vendar modernizirane pesmi tega zvezka so v svoji koncepciji in izdelavi toliko izrazite, da zadovoljijo tudi v poslušanju nekoliko razvajeno uho. Prva pesem se poslužuje enotaktnega motiva, ki je sam na sebi skromen, kakor je tudi le malo umetno rabljen, kljub vsemu pa zmožen, dobro podati določen umetniški vtis. Lepša še postane skladba od besed «In nikogar ni» do konca, razen onih dveh taktov z dominantnimi harmonijami e-dura. Stran 3., drugi sistem ima najbrž v prvem taktu na drugo polovico 3. in 4. dobe pogrške. Mesto **a** dis igray desnica **gis** dis in mesto **eis** as bodi **dis gis**. Da je v 3. sistemu na drugo polovico 3. dobe treba pravilno igrati **cis e** in v prihodnjem taktu na tretjo dobo **e**, ugane lahko vsak sam.

«Svetla noč» je imela že srečo, da je bila dobro komponirana od Antona Svetka — morda celo malo bolj sintetično. Risto Savin jo je komponiral bolj na široko s figurativno izdelanim klavirskim partom, medtem ko je klavirski del pri Svetku bolj nasičen. Proti koncu pesmi rabi Savin razpotegnjene note, ki so zanj posebno značilne.

Zanimiva je «Márica», zlasti stran 9. Pevni glas je na tej strani posebno izrazit, kakor je Savin sploh v deklamaciji bolj originalen kakor so po večini drugi komponisti.

Zadnja pesem po svoji koncepciji spominja na Straussovo «Cecilijo», dasi ne vseskozi. Samo glavni vtis. Na strani 11. bi bilo neprimerno boljše, če bi se v prvem taktu prvega sistema bilo tiskalo mesto **ces=c!** Težko bi me kdo spravil do tega, da na tem mestu igram **ces**. Konec bi bil lahko nekoliko boljši.

Najšibkejša pesem v tem zvezku je druga, v kateri se tekst in glasba niti ne krijeta, kaj še, da bi ga glasba poglobljala.

Če vzamemo op. 20 in ga primerimo s prejšnjim, bomo kmalu prišli do spoznanja, da je izdaja, o kateri sem govoril zgoraj, brezprimerno boljša. Medtem ko večina pesmi v op. 13 vendar nekaj nudi, je tukaj ravno narobe. Pesmi so dolgovезne, imajo neinteresantno spremljevanje in se v nobenem oziru ne dajo primerjati s kompozicijami na isto besedilo, ki so bile izdane pred temi. To velja zlasti od prve in zadnje. Srednja pesem ima vsaj en domislek, ki ga komponist izpelje, vendar estetično pesem ni dovolj izdelana. Ne more se reči, da bi Risto Savin s tem izdanjem kaj doprinesel k obogatitvi ali celo k razvoju slovenske solopesmi, medtem ko se da trditi o op. 13 vsaj prvo. Takih izdanj ne bo kmalu preveč.

Marij Kogoj.

Niko Bartulović: Ivanjski krijesovi. Zagreb. 1920.

Sedem novel, oziroma slik, na 264 straneh.

Prve štiri so nastale v času pisateljeve vojne konfinacije in internacije v Mariboru, Gradcu in Karlau-u. Iz vsakega stavka krasnih slik odseva vojna grozota; iz vseh štirih novel, prepletenih z močno simboliko, ječi strašno gorje političnih pregnancev. Vse štiri novele odeva videz krajepisnih slik, iz vseh diha pisateljeva vroča ljubezen do solnčne domače zemlje, do silnega morja, drhti bolno domotožje, hrepeni in upa in čaka. Notranje obeležje vseh štirih je težko, kakor je bila težka pisateljeva usoda med avstrijskimi krvniki, je silno in živo, kakor je v pregnanstvu silno in zvesto kopnela pisateljeva duša po svobodi in pravici.

Najlepša je simbolična novela «Visko Sila». To krasno in duhovito ustvaritev je Bartulović posvetil «prijateljima Pavi Vranjicanu i Jakovu Franetoviću, težacima (težak = kmet) u Starom Gradu (mesto na otoku Hvaru), da vide, da sam se i ja njih sječaj u danima, kad su se oni prvi odvažili, da se sjetе mene i da mi pruže parče bratske i prijateljske utjehe.»

Visku Sili, silnemu in močnemu sinu domače zemlje, zavre kri v moškem ponosu in se upre pritepenemu tujemu gospodarju; upre se očetu, materi, bratom, vsej zaslužnjeni rodni hiši, ki ga sili, da bi hlapčeval in klečeplazil; upre se in pobegne. V daljno tujino nese svoje grenko bol in mehko ljubezen do male sestrice; v trdo tujino nese svoj ljuti gnev in trdno voljo, da se vrne mogočen in močan, močnejši nego je tuji gospodar, ko napoči njegov čas.

Ta novela, tako se mi zdi, je jedro vseh ostalih lepih novel, ki se ji prirejajo in jo krepko izpopolnjujejo. To velja posebno za «Pakleno», močno, simbolično novelo silne, napete domišljije in skoraj mistične opreme.

Zadnje tri novelice, oziroma slike pa so, ker se že svita velikemu dnevnu razzaljenega Viska Sile in že pokajo suženjske vezi, — zadnje tri so torej bolj naturalistične nego simbolične. Nastale so v Zagrebu, kamor je pisatelj prišel, ko je vstajalo poletje v bajne kresne dneve še ob zadnjem naporu našega osvobojenja. Žrtve še padajo za nas, vojni pohabljeni hitijo domov, doma razsajata beda in zlo. Vojna je, žrtve, nedolžne žrtve padajo, vsi trpijo telesne in dušne muke. Brez žrtev ni svobode.

Odrešitev se trga iz krivičnih rok. Te roke so še težke, ali že omahujejo, ko še smejo ubijati. Še malo in vse bo dobro...

Niko Bartulović je zelo resen novelist veljavnega imena v hrvatskem slovstvu. Izdajal je «Književni Jug», bil je temeljit publicist, poskusil se je v dram i in je zdaj intendant narodnega gledališča v belem Splitu.

«Ivanjski krijesovi» so povesti iz vojnega časa, torej odlomek nekakega vojnega slovstva, vendar takega vojnega slovstva, ki bo obdržalo svojo trajno kulturno vrednost. Zakaj ta knjiga ni ogabna, pretirana in zlagana senca svojega časa, ampak je močno in lepo, res umetniško in resno delo, vredno velike naloge in resnega avtorjevega imena.

«Ivanjske krijesove», ki se tudi odlikujejo po krepkem, lapidarnem jeziku in po živih, napetih dramatičnih slikah, sem bral z velikim užitkom in pravim veseljem. Vsakteremu jih prav priporočam.

Ivan Zorec.

KRONIKA.

Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani. Krožek požrtvovalnih znanstvenikov, ki je leta 1917. ustvaril «Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino», se je sedaj razširil in bo svoje delovanje nadaljeval v večjem obsegu. Dne 6. oktobra se je namreč ustanovilo «Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani». Na ustanovnem občnem zboru istega dne so bili izvoljeni sledeči pravi člani društva: dr. Anton Breznik, gimn. prof. v Št. Vidu, dr. Ivan Grafenauer, gimn. prof. v Ljubljani, dr. Ludmil Hauptmann, univ. prof. v Ljubljani, dr. Fr. Kidrič, univ. prof. v Ljubljani, dr. Fr. Kos, gimn. prof. v pok. v Ljubljani, dr. Dragotin Lončar, realčni prof. in predsednik «Slovenske Maticе» v Ljubljani, dr. Josip Mantuani, ravnatelj muzeja v Ljubljani, dr. Matija Murko, univ. prof. v Pragi, dr. Rajko Nahtigal, univ. prof. v Ljubljani, Maks Pleteršnik, gimn. prof. v pok. v Ljubljani, dr. Ivan Prijatelj, univ. prof. v Ljubljani, dr. Fr. Ramovš, univ. prof. v Ljubljani, dr. Janko Šlebinger, realčni prof. v Ljubljani, dr. Franc Veber, univ. docent v Ljubljani, dr. Avgust Žigon, ravnatelj stud. knjižnice v Ljubljani. — Na prvem občnem zboru istega dne je bil izvoljen za predsednika prof. Nahtigal, v odbor pa: Kidrič, Kos, Ramovš, Šlebinger in Veber. — V upravno komisijo so bili izvoljeni: Hauptmann, Mantuani in Prijatelj. — Za društvenega delegata na kongresu čeških in jugoslovanskih akademij in učenih društev, ki se je vršil koncem oktobra v Zagrebu, je bil izvoljen dr. Fr. Kidrič.

Dosedanje delo društvenih članov nam je porok, da se ne bodo zadovoljili s samim čisto «formalnim aktom» ustanovitve društva, ampak da ga bočo realizirali s pravim znanstvenim delom. Vodi jih zavest, da je čisto znanstveno delo našemu narodu potrebno, oporo pa jim daje pri tem nesebičen vbadanju dejstvo, da se tudi pri nas vkljub vsej pogreznjenosti v najostudnejši materializem še nahajajo ljudje, ki tako idealno stremljenje cenijo. Prekrasno zveni tako plemenito in blago mišljenje iz govora Jovana M. Žujovića, predsednika srpske kr. akademije, na prvem svečanem zborovanju akademije po vojski, 7. marca 1920., ki ga je pod naslovom «Zadaci novog doba» priobčil v izvlečku «Prosvetni glasnik. Službeni list ministarstva prosvete kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca», letnik XXXVI, str. 2—8: «Polje intelektualnoga rada, na kome Akademija ima svojo postat, jako se proširilo. Na sreću našu, skoro na svima tim širinama ima izvrsnih poslenika, i usamljenih i udruženih, koji su ih ranije sa uspehom obdelavali. Uspeha će biti još mnogo više, kada se i na ovome polju usvoje plodonosna prstonarodna pravila zadrugarstva i običaji sprege, pozajmice, mobe. I u dosada razjedinenim državama, naše su Akademije, Srpska Kraljevska i Jugoslovenska, imale govora o deobi rada i saradnji. Sada, po državnom ujedinenjenju, obe su odmah stupile u dogovore o zajedničkim preduzećima. Takvih preduzeća imaće više. Njih će isticati pojedini odseci Akademije, a celokupne će ih Akademije ceniti i prihvatiti, radi čega će, ako ustreba, naša Akademija promeniti i svoj Zakon i Poslovnik. Ja nemam prava da ovim govorom pretičem pojedine predloge i odluke o

njima. Akademije će naći šta im kad valja za zajednicu činiti, nastavljajući rad svaka u svome dojakošnjem delokrugu.

Dopustite mi samo da izjavim želju da se pored ova dva središta za obradivanje više nauke, u Beogradu i Zagrebu, što skorije stvori slično središte i u Ljubljani, i da sva tri stupe u najprisnije zadrugarske veze, koje će takodje ujemčavati naše narodno i državno jedinstvo. Obrazovanju Slovenačke Akademije Nauka možemo se nadati u toliko pre što se sada srećno ostvaruje davnašnja želja Slovenaca da imaju svoj Universitet. Universitet će njihov prikupiti do sada rasturene stručnjake, i stvoriti mnoge nove.

Srpska Kraljevska Akademija sa bratskom ljubavlju pozdravlja to novo svetlo na nebu Jugoslavije.»

Poziv našim pisateljem. Vsi naši znanstvenici i pisatelji se pozivljaju in prosijo, da pošljejo uredništvu «Našega lista» po eno svojo povest ali pesem (pesmi lahko tudi več).

Vsaka dobra povest bo brez razlike sprejeta in plačana z 200 dinarji, vsaka pesem pa s 60 do 80 dinarji.

Povest ni treba da bi bila daljša od 2 do 3 tiskanih strani «Našega lista».

Vsi sprejeti prispevki bodo natisnjeni v oni vrsti, kakor bodo prišli, honorarji pa se bodo poslali pisateljem najdalje do 25. decembra t. l., in sicer vsem, ki so svoje rokopise poslali pravočasno.

Pisateljem torej ne bo treba čakati na honorar dotlej, ko bodo prispevki natisnjeni.

Rok, do katerega morajo rokopisi biti poslani uredništvu, je 10. december t. l.

Rokopisi se naj pošljejo na adresu: Uredništvo «Našega lista», Beograd, Drinčičeva ul. 24.

NOVE KNJIGE.

Uredništvo je prejelo v oceno sledeće knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

Anžlovar, V. & Res, Alojzij. Visokošolski študij v Italiji. V Trstu, 1921. Tiskala tiskarna «Edinost». 42 str.

Begović, M. Dunja u kovčegu. Roman. Zagreb. St. Kugli. 1921. 220 str.

Cankar, Ivan. Grešnik Lenart. Življenjepiš otroka. V Ljubljani. L. Schwentner. 1921. 114 str. 28 K, vez. 40 K.

Čitanka, Slovenska, za drugi razred srednjih šol. Sestavil Josip Wester. V Ljubljani, 1921. Založila Jugoslovanska knjigarna. Natisnila Jugoslovanska tiskarna. 231 str. Vez. 68 K.

* **Daudet, Alphonse.** Safo. Iz pariskoga života. S francuskoga preveo Milan S. Nedić. 2., pregledano izdanje. U Beogradu. S. B. Cvijanović. 1921. 187 str. (Moderna biblioteka, 9.)

Finžgar, F. S. Razvalina življenja. Ljudska drama v treh dejanjih. «Slov. Matica» v Ljubljani. Izredno izdanje. 100 str.

Franić—Požežanin, Ivan. U borbi života. Pjesme od 1909—1918. U Zagrebu, 1921. 8°. 78 str. 24 K.

Gajret. Organ društva «Gajret». Kulturno-beletristički časopis. Sarajevo. God. VIII. br. 1.

* **Hamsun, Knut.** Viktorija. Istorija jedne ljubavi. Preveo T. Jovanović. 2. izdanje. Beograd. S. B. Cvijanović. 1921. 99 str. (Moderna biblioteka, 10.)

* **Hervieu, Paul.** Novac. (L'armature.) Roman. Prevela s francuskog Jelisaveta Marković. Beograd. S. B. Cvijanović. 1921. 228 str. (Moderna biblioteka, 20.)

Jovanović, Jovan—Zmaj. Malaj in Malon in druge pesmi za deco. Poslovenil Alojz Gradnik. V Ljubljani, 1921. Založba «Jug». 60 str. Vez. 14 K.

Kostanjevec, Josip. Krivec. Roman. V Mariboru, 1921. Založil pisatelj. Natisnila Zvezna tiskarna v Ljubljani. 160 str.

Lubaczewski, Tadeusz. Jugosławja. Warszawa. 1921. Nakład własny. 109 str.

Marinković, V. & R. T. Tomić. Velika zidna karta kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca... Mjerilo 1:800.000. Zagreb. Jos. Čaklović. [1921.] 50 K. (Z latinico ali cirilico.)

Milčinski, Fran. Drobiž. Založila Tiskovna zadruga. 130 str. 36 K.

Milčinski, Fran. Pravljice. Z rizbami G. Birolle in M. Gasparija. Drugi natis. V Ljubljani. L. Schwentner. 1921. 34 K, vez. 46 K.

* **Popović, M. Dj.** Da sam znao ranije! Razgovor o trezvenosti. Beograd. 1921. 31 str. (41. izd. ministarstva narodnog zdravlja.)

* **Pešić, Svetozar.** Sudska medicina za lekare, medicinare i pravnike. Drugo, izmenjeno i popunjeno izdanje sa 50 slika u tekstu. Beograd. S. B. Cvijanović. 1921. 378 str. 200 K.

* **Prilozi** za književnost, jezik, istoriju i folklor. Knjiga I., sveska 1. Beograd. 1921.

Reisner, Jožef. Fizika za višje razrede srednjih šol. Druga, izpremenjena izdaja. Ljubljana, 1921. Založila Jugoslovanska knjigarna. Natisnila Jugoslovanska tiskarna. 482 str. Vez. 144 K.

Šilih, Gustav. Nekoč je bilo jezero... Dolinska bajka. V Ljubljani, 1921. 284 str. 50 K.

Trahom (očni žar). Izdao zdravstveni odsjek za Hrvatsku, Slavoniju i Medjumurje u Zagrebu. 1921. 8 str.

Zemljevid slovenskega ozemlja. Merilo 1:200.000. Izdelal s sodelovanjem «Matica Slovenske» Vojaški geografski zavod na Dunaju. Izdala in založila «Matica Slovenska» v Ljubljani 1921. 4 listi. 80 K.

Naročnikom in sotrudnikom «Ljubljanskega zvona»!

Kriza, ki tako usodno posega v vse panoge narodno-gospodarskega in socialnega življenja, se zajeda tudi v kulturno življenje, ki je s prvima dvema v nerazdružljivi zvezi. Produkcija lepe in znanstvene knjige je danes brezprimerno otežkočena. Vzlic temu stopa «Ljubljanski zvon», ki je strumno prekorlačil že štirideseto leto svoje starosti ter često moral nadvladati najtežje ovire in zapreke, preko vseh časovnih zmed, materialnih ali umetnostnih, — čil, sodoben, neostarel svojim petdesetim letom nasproti. Tudi v bodočem letniku, pod novim uredništvom, ostane list zvest svojim principom: prost vseh napačno pojmovanih umetnostnih doktrin in šol ter literarnih in estetskih predsodkov, prost vsake okorne akademičnosti, hoče biti slovenskemu ljudstvu in njegovi inteligenci zrcalo njegovega kulturnega življenja, rasti in razvoja, merilo sodobnih umetniško-produktivnih potenc in spektrum, ki se zlivajo vanj žarki oblikujočih sil tega naroda, ter hoče nuditi vse, kar se pri nas v lepi besedi proizvaja trajnega, zrelega ali bodočnost obetajočega. Kajti malone vse, kar se je v zadnjih desetletjih rodilo v slovenski kulturni javnosti pomembnega, je započelo svoje kali v gredah «Ljubljanskega zvona». Tako bodi i v bodoče!

Uredništvo z veseljem lahko beleži, da se je njegovemu vabilu odzvala lepa četa deloma starih, deloma novih sotrudnikov. Kdor pomotoma ni prejel vabila, naj se smatra vabljenega tem potem.

Iz obilice gradiva, ki je uredništvu že došlo ali mu je obljubljeno, samo par primerov:

V pesniškem delu bodo poleg Otona Župančiča zastopane vse struje in smeri od starih umirjencejših poetov do najmlajših prevratnežev, vsi, ki so zmožni samorodnega umetniškega

oblikovanja, emocionalnega doživljanja, individualnega izražanja. Raznim problematičnim in neuspehim epigonskim poskusom uredništvo seveda ne more nuditi zatočišča.

V pripovednem delu bo zastopan Vladimir Levstik s povestjo «Nepoboljšljivi profesor Pernal» ter z novelo «Tujka», nadvse aktualno snovjo, ki jo je spočelo zastrupljeno vojno ozračje. Razentega so dali na razpolago Ivan Albreht in M. Fabjančič svoje novele, M. Jarc in A. Čebokli ekspresionistično koncipirane novelete, Pavel Golia odlomke iz svojih dram, Cv. Golar novelo «Žena Marija», dr. A. Gradnik prevod bleščeče Sem Benellijeve drame «Le cena delle beffe», M. Kmetova črtice, Juš Kozak socialno novelo «Tehtnica», zajeto iz pereče sodobnosti, dr. A. Kraigher novele, Jos. Kostanjevec spomine na znane slovenske pisatelje, dr. I. Lah starokorotansko povest «Angelin Hidar», M. Pugelj daljšo novelo, dr. A. Remec dramo «Kirke», dr. I. Šorli črtice in groteske, Ivan Zorec novele, odlomke, recenzije in dr.

X.73
Z vso vneto bo novo uredništvo gojilo umetniško izpiljen, temperamentno pisan esej, ki ga bo stavilo na čelo lista. Pri našalo bo literarno-kritična pisma domačih in inozemskih avtorjev. Ventiliralo bo celo množico literarnih in umetnostnih ter sploh kulturnih vprašanj, ki so pri nas doslej še nenačeta in neobdelana. S strogo objektivnostjo, ne izključujočo stvarno, neosebno pisane polemike, hoče kritično poročati v «Listku» predvsem o originalnih jugoslovanskih literarnih delih; v drugi vrsti o prevodih in tujih delih. V to svrhu je stopilo uredništvo v stik z našimi najboljšimi in mnogimi inozemskimi esejisti. Izmed inozemskih avtorjev bo pisala gospa F. Copeland, lektorica angleščine na ljubljanski univerzi, o angleškem slovstvu in zlasti o slovenskem Shakespearju; Paul Housson, urednik leposlovnega lista «Montparnasse», o najnovejših strujah v francoski literaturi; eden najodličnejših poljskih pisateljev o poljskem slovstvu; eden češko-slovaških o pokojnem pesniku Hviezdoslavu in o povojnih gibanjih v češki literaturi; inž. Berg, asistent na ljubljanski univerzi, o Dostojevskem; N. F. Preobraženskij o Bloku in njegovi dobi in dr. Med domačimi avtorji piše docent dr. V. Mole o umetnosti in naravi, dalje o največjem sodobnem poljskem dramatik K. H. Rostworowskem, o ideji smrti v upodabljaючи umetnosti, o zrcaljenju literarnih motivov v upodabljaючи umetnosti, o tradiciji in razvoju v umetnosti

in o pokojnem Alfredu Jensenu, dr. P. V. Brežnik o bretonskem slovstvu, dr. J. Glonar o Gregorčičevi «nesrečni ljubezni», prof. dr. L. Hauptmann o univerzalizmu in imperijalizmu v svetovni vojni, prof. dr. F. Kidrič o narodnem prebujenju slovanskih narodov, doc. dr. F. Veber o umetniškem ustvarjanju, ravnatelj dr. A. Žigon o našem prvem in najgenijalnejšem žurnalistu Tomšiču in njegovi dobi.

Med drugimi so obljubili svojo pomoč tudi B. Borko, Fr. Bevk, A. Debeljak, dr. K. Dobida, dr. S. Dolar, F. Erjavec, A. Funtek, dr. A. Gavazzi, F. Govekar, J. Jurkovič, F. Koblar, M. Kogoj, F. Kozak, St. Kosovel, A. Lajovic, dr. J. Lovrenčič, A. Melik, Fr. Mesesnel, dr. R. Mole, dr. R. Nahtigal, R. Peterlin-Petruška, dr. I. Prijatelj, dr. A. Šerko, dr. M. Šmalc, A. Štebijeve, J. Vidmar, A. Vodnik, dr. B. Vybiral, dr. J. Wester, Iv. Zorman, dr. N. Županič. — —

Kulturno občinstvo, ki ve, da nudi lepa knjiga mnogo čistejšega užitka nego še tako izbrano materijelno uživanje, bo marljivo posegalo po svoji reviji, priznavajoč s tem pomen neprekinjenega razvoja tega najstarejšega leposlovnega mesečnika, čigar naloga je danes neprimerno važnejša, nego je bila pred vojno, ko so i v kulturnem pogledu govorili za nas tuji jerobi. Danes moramo govoriti záse sami in vsako naše kulturno delo, vsaka naša nova knjiga govori pred svetom za nas ali pa priča zoper nas. Zato so neizogibne materijalne žrtve, ki jih zahtevajo kulturne dobrine od občinstva vsakega naroda.

Uredništvo lista prevzame z novim letom pisatelj Fran Albrecht.

Celoletna naročnina znaša 60 Din.

Uredništvo in upravništvo
«Ljubljanskega zvona».

NJIVA

izhaja vsakih 14 dni.

Prinaša najaktualnejše članke gospodarske, prosvetne in politične vsebine. — Revija se naroča pri Upravištvu JUTRA v Ljubljani, Prešernova ul. 54. — Celoletna naročnina 120 K, za naročnike JUTRA samo 60 K.

„JUGOSLOVENSKA NJIVA“

socijalno politička i kulturna revija
izlazi več petu godinu i nedeljno.
Godišnja pretplata 160 K, mesečno 14 K, pojedini primjerak 4 K. Adresa: Zagreb, Marovska ulica 24.

Narodna kavarna

Fran Krapež, Ljubljana

DELNIŠKA TISKARNA, d. d.

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA C. ŠT. 16

TELEFON 132

BRZOJAVI: DELTISK

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA C. ŠT. 16

ČEKOVNI URAD

ŠTEV. 11.630

Izdeluje vse tiskovine do najumetnejšega barvotiska, kakor tudi natiskuje liste, časopise, trgovinske in uradne tiskovine — Vsa ta dela izvršuje kar najhitreje in po strogo strokovnih pravilih

Obenem priporoča svojo najbolje urejeno **knjigoveznico**, ki izvršuje knjigoveška dela od najpreprostejše do najfinejše vrste

NAROČAJTE KNJIGE TISKOVNE ZADRUGE

v Ljubljani, Prešernova ulica 54.

Za priporočeno pošiljatev je treba k poštnini priračunati še 4 K.

Novo!

Milčinski, Drobiz. Zbirka humoresk.
Cena 36 K, vez. 44 K.

DR. IVAN PRIJATELJ:
Ruski realizem. Pota in cilji. 7.—9. zvezek.
Cena meh. vez. 90 K.

Novo!

Zbirka „Slovenski pisatelji“:

Josipa Jurčiča zbrani spisi. Druga izdaja. Uredil dr. Iv. Prijatelj.

I. zvezek. Broš. 22 K, po pošti 5 K več.
II. zvezek. Broš. 22 K, po pošti K 4-20 več.

Simona Jenka zbrani spisi. Uredil dr. J. Glonar.
Broš. 42 K, no pošti K 4-20 več.

Dr. Ivana Tavčarja zbrani spisi. VI. zvezek.
Uredil dr. Prijatelj. Cena 74 h, po pošti 5 K več.

Izven zbirke:

NOVAČAN ANT.:
Veleja. Drama.
Broš. 28 K, vez. 36 K, po pošti 2 K več.

FAIGEL D.: Tik za fronto.
Broš. 36 K, vez. 45 K, po pošti K 2-80 več.

Stritarjeva antologija. Uredil dr. Iv. Prijatelj.
Broš. 18 K, vez. 24 K, po pošti K 3-40 več.

SIMON JENKO:
Pesmi. Uredil dr. J. Glonar. (Krajša izdaja.)
Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti 2 K več.

ANTE DEBELJAK:
Soince in sence.
Broš. 10 K, vez. 15 K, po pošti 2 K več.

Zbirka „Prosveti in zabavi“

I. zvezek: **IGO KAŠ:**
Dalmatinske povesti.
Broš. 12 K, po pošti 1 K več.

II. zvezek: **JOS. STARE:**
Lisjakova hči.
Broš. 16 K, po pošti 1 K več.

III. zvezek: **DR. H. DOLENEC:**
Izbrani spisi.
Cena 20 K, po pošti 2-40 K več.

Prevodna knjižnica:

I. zvezek: **DOSTOJEVSKIJ-LEVSTIK:**
Besi. Roman.
Broš. 42 K, vez. 56 K, po pošti 8 K več.
II. zvezek: **GONCOURT-PASTUSKIN:**
Dekle Eliza. Roman.
Broš. 15 K, vez. 22 K, po pošti K 2-40 več.

III. zvezek: **CERVANTES-SORLI:**

Tri novele.
Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti 2 K več.

IV. zvezek: **ANATOLE FRANCE-DEBELJAK:**
Pingvinski otok. Roman.
Broš. 42 K, vez. 62 K, po pošti K 3-40 več.

Shakespearejeva dela. Prevel Oton Župančič:
I. zvezek: **Sen kresne noči.**
Broš. 22 K, vez. 28 K, no pošti 2 K več.

II. zvezek: **Macbeth.**
Broš. 32 K, vez. 40 K, po pošti K 2-80 več.

ČEHOV-POGAČNIK:
Sosedje in druge novele.
Broš. 18 K, po pošti 1 K več.

Knjige za mladino:

ILKA WASCHTETOVA: Pravičice.
Vez. 40 K, po pošti 2 K več.

„Pota in cilji“:

I. in II. zvezek: **A. MELIK:**
Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev.
I. del 21 K, II. del 42 K, po pošti oba dela 9 K več.

III. in IV. zvezek: **VEBER FR.:**
Uvod v filozofijo.
Cena 72 K, po pošti K 3-40 več.

V. in VI. zvezek: **A. MELIK:**
Jugoslavija. Zemljepisni pregled I. del.
Meh. vezana, jin papir 60 K, po pošti 3 K več.
Broš. slabejši papir 42 K, po pošti 2 K več.

Zbirka polit., gospodar. in socialnih spisov:

II. zvezek: **DR. DERČ:**
Dojencek, njega negovanje in prehrana.
Cena 6 K, po pošti K 1-40 več.

IV. zvezek: **DR. SAGADIN:**
Naš sadašnji ustavni položaj.
Cena 16 K, po pošti K 1-40 več.

V. zvezek: **DR. PITAMIC:**
Pravo in revolucija.
Cena 8 K, po pošti K —60 več.

VI. zvezek
Dokumenti o jadranskem vprašanju.
Cena 18 K, po pošti K 1-40 več.

VII. zvezek: **DR. OGRIS:**
Borba za jugoslovensko državo.
Cena 32 K, po pošti K 1-60 več.

VIII. zv.: **COROVIĆ VL.:**
Rasa in vera v srbski prošlosti.
Cena 16 K, po pošti K —60 več.

Ustava kraljevine SHS.
Cena 12 K, po pošti 1 K več.

Ljubljanski Zvon, letnik 1919. Cena 60 K. Letnik 1920
Cena 100 K, po pošti 10 K več.

OMLADINA LJUBLJANA, 87.

Priporočamo nova izbrana dela naše založbe:

A. Debeljak: Francoska moderna lirika.
Cvetober 48 franc. lirikov 24.—, vez. 30.—

Mark Twain: Mali klatež Tom Sawyer
26.—, vez. 32.—

Oton Župančič. Mlada pota 12.—, vez. 18.—

Dr. Ivan Prijatelj: Aškerčeva Čitanka
14.—, vez. 20.—

Petronij-Glonar: Pojedina pri Trimalhijonu
9.—, vez. 12.—

O. Župančič: Sto ugank vez. 3.—

VI. Levstik: Zapiski Tine Gramontove
7.—, vez. 13.—

Fr. Albrecht: Mysteria Dolorosa 5.—, vez. 11.—

Flaubert-Župančič: Tri povesti 7.—, vez. 13.—

Chesterton-Župančič: Četrtek 7.—, vez. 13.—

Dr. J. Glonar: Naš jezik 3.—, vez. 6.—

Brezigar Milko: Osnutek slov. narodnega gospodarstva 6.—

Spominu Ivana Cankarja 2.—